

KUR'AN'IN KADININ EVLENMESİNE BAKIŞI VE İSLAM HUKUKÇULARININ KONU HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ

GİRİŞ

Kur'an-ı Kerim, sosyal hayatın her yönüyle yaşandığı bir topluma indirilmiştir. Hedefi, birey ve toplum olarak insanların inanç, ibadet, ahlâk ve hukuk gibi insan ve toplumla ilgili tüm alanlarda ilahî iradeye uygun olarak yönlendirilmelerini ve istikamet sahibi olmalarını sağlayarak örnek

bir toplum meydana getirmektir. Bu nedenle Allah tarafından Rasûlullah'a Kur'an ayetleri indiriliyor, o da ümmetine tebliğ edip yapılması ya da yapılmaması istenilenlerin hayata geçirilmesini gerçekleştirmeye çalışıyordu. Hiç şüphesiz aile hayatı da Kur'an'ın düzenlemeyi istediği ve en iyiye ulaştırmayı amaçladığı konulardan biriydi. Bunun için Kur'an'da ailenin kurulması, düzenli işlemesi, ahlâkî çöküntülerden korunması, eşler arasında çıkan anlaşmazlık durumlarında aralarının düzeltilmesi, düzeltmenin mümkün olmadığı hallerde boşanmanın mubahlığı ve boşanmada gözetilmesi gereken yöntemlerin neler olduğu konularında gerekli bilgilendirme, uyarı, telkin ve öneriler yapılmış, uyulması gereken hukuki çerçeve çizilmiştir.

Cinsel duygu, doğal olup duyguların en güçlü olanıdır. Bu duygunun tatmin edilmesiyle karşıt cinsler hem sükûnet bulmakta hem de türlerinin devamını gerçekleştirmektedirler. Çiftleşme ve üreme, bütün canlıların istisnasız olarak uydukları değişmez bir doğa kanunu (sünnetullah)dur.¹ Ancak Şâri', diğer canlıları cinsel isteklerinin tatmin edilmesi ve nesillerinin sürdürülmesi konusunda serbest bırakırken, insanları kendi hallerine bırakmayıp, onlar için insan onurunu koruma niteliği bulunan "nikâh" düzenini koymuştur. Böylece bir taraftan cinsel duygunun tatmin edilmesini güvence altına almış, diğer taraftan da neslin zayı olmasını önlemiş ve kadının kötü niyetlilerin elinde oyuncak olmasını engellemiştir.² Bu nedenle İslâm'dan önceki Arap toplumunda uygulanmakta olan nikâh çeşitlerinden birini (akl-ı selim sahiplerinin örfünde istikrar bulmuş olan türünü) onaylamış, diğerlerini yasaklamıştır. Onaylanan nikâh türünde kadın velisinden istenmekte,

Hasan Ali GÖRGÜLÜ

Doç. Dr., Isparta S.D.Ü. İlahiyat Fakültesi
İslam Hukuku Anabilim Dalı Öğretim Üyesi.

¹ "Her şeyden de çift çift yarattık ki, düşünüp öğüt alasınız." (ez-Zariyât 51/49). "Yerin bitirdiklerinden, insanların kendilerinden ve henüz mahiyetini bilmedikleri şeylerden bütün çiftleri yaratan Allah'ı tesbih ve takdis ederim." (Yâsîn 36/36). "Ey insanlar! Doğrusu biz sizi bir erkekle bir dişiden yarattık..." (el-Hucurât 49/13). "Ey insanlar! Sizi bir tek nefisten yaratan ve ondan da eşini yaratan ve ikisinden birçok erkekler ve kadınlar ürettip yayan Rabbinizden sakının." (en-Nisâ 4/1).

² es-Sabunî, Muhammed Ali, *Revaiu'l-Beyân Tefsiru Âyâtü'l-Ahkâm mine'l-Kur'an*, 2. tab, I-II, Mektebetü'l-Gazalî, Dimeşk-Suriye 1397/1977, II, 198; es-Seyyid Sabık, *Fikhu's-Sünneh*, I. tb., I-III, Daru'l-Kütübü'l-Arabî, Beyrut-Lübnan 1381/1971, II, 7.

onun ve velisinin rızalarıyla tarafların evlenmelerine karar verilmekte, mehir belirlenmekte, icap ve kabul ile şahitler huzurunda nikâh akdi gerçekleştirilmektedir.³

Kadın erkek ilişkilerinde nikâh düzenini getiren Kur'an, zinayı yasaklamış,⁴ evlenmeyi teşvik etmiştir.⁵ Evlenme yapılırken, helal ve beğenilen kadınlar ile evlenmeyi önermiş,⁶ eşlerin birbirleri için birer "elbise" olduklarına dikkat çekmiş,⁷ evlerin huzur ve sükûn yerleri olduğuna,⁸ eşlerin sevgi ve şefkatle birbiriyle kaynaşmalarına vurgu yapmıştır.⁹ Diğer yandan kadınların örfü uygun olarak evlenmek istedikleriyle evlenmelerine fırsat verilmesini istemiş, evlenmelerinde onlara baskı yapılmasını ve hoşlandıklarıyla evlenmelerine engel olunmasını yasaklanmıştır.¹⁰

İşaret edilen ayetlerden ve benzer anlamdaki hadislerden¹¹ anlaşılan şudur: Mutlu ve düzenli işleyen bir evliliğin gerçekleşebilmesi için evlenecek olanlara

³ Cahiliye nikâhlarıyla ilgili Hz. Aişe'den gelen rivayet için bkz. el-Buharî, Muhammed b. İsmail (ö. 256/870), *es-Sahih*, I-VIII, el-Mektebetü'l-İslâmî, Muhammed Özdemir, İstanbul 1979, Nikâh 36, VI, 132; el-Mâverdüfî, Ebu'l-Hasan b. Habîb (ö. 450/1058), *el-Havî'l-Kebîr*, I-XXII, Tahkik: Yasin Hatip, Hasan Ali Görgülü ve diğerleri, Daru'l-Fikr, Beyrut-Lübnan 1414/1994, XI, 7-8; Cevad Ali, *el-Mufasssal fî Tarihi'l-Arab Kable'l-İslâm*, I. tb., I-VIII, Mektebetu'n-Nehda, Daru'l-Melâyin, Beyrut 1968, V, 532 vd.; Hudari, Muhammed (ö. 1927), *Muhadaratu't-Tarihi'l-İslâmî, I-II*, (ed-Devletu'l-Emeviyye), el-Mektebetu't-Ticariyyetu'l-Kübrâ, Mısır, ty., I, 18-19; Cin, Halil, *İslâm ve Osmanlı Hukukunda Evlenme*, 2. bs., Selçuk Üniversitesi Yayınları No: 42, Hukuk Fakültesi Yayınları No: 3, Konya 1988, s. 33-38; Sarçam, İbrahim, *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, D. İ. B. Y., 2. bs., Ankara 2004, s. 40.

⁴ "Zinaya yaklaşmayın. Çünkü o, bir hayâsızlıktır ve çok kötü bir yoldur." (el-İsrâ 17/32).

⁵ "Aranızdaki bekârları, kölelerinizden ve cariyelerinizden elverişli olanları evlendirin." (en-Nûr 24/32). "Evlenme peygamberlerin sünnetlerindedir..." Ahmed b. Hanbel, (ö. 241/855), *el-Müsned maa Kenzi'l-ummal*, I-VI, 5. tb., el-Mektebetü'l-İslâmî, Beyrut 1405/1985, V, 421; et-Tirmizî, Ebu İsa Muhammed b. İsa b. Süre (ö.279/892), *el-Camiu's-Sahih*, I-V, Tahkik: Abdurrahman Muhammed Osman, Daru'l-Fikr, Beyrut 1400/1980, Nikâh, I, II, 274, rakam: 1086.

"Nikâh benim sünnetimdir. Kim benim sünnetimi işlemezse, benden değildir. Evleniniz, çoğalınız! Çünkü ben diğer ümmetlere karşı sizin çokluğunuzla övünürüm. Kimin evlenmeye gücü yeterse evlensin. Evlenmeye gücü yetmeyen ise, oruca devam etsin. Çünkü oruç, kendisi için haramlara karşı koruyan bir kalkandır." İbn Mâce, Muhammed b. Yezid el-Kazvîni (ö. 273/887), *es-Sünen*, I-II, Tahkik: Muhammed Fuad Abdulkâfi, el-Mektebetü'l-İlmiyye, Beyrut-Lübnan, ty., Nikâh I, I, 592, rakam: 1845-1846; eş-Şevkânî, Muhammed b. Ali Muhammed (ö.1250/1834), *Neylu'l-Evtâr Şarhu Münteka'l-Ahbâr*, I-VIII, son tab., Mısır, ty., Nikâh, VI, I 13.

⁶ en-Nisâ 4/3.

⁷ el-Bakara 2/187. Eşlerden her birinin arkadaşıyla uyum içinde olması, bedenlerinin birleşmesi ve birbirlerine olan gereksinimleri dolayısıyla, onların birbirine olan durumları giysiye benzetilmiştir. (el-Kurtubî, Ebu Abdillâh Muhammed b. Ahmed el-Ensarî (ö. 671/1505), *el-Cami' li Ahkâmî'l-Kur'an*, I-XX, Tahkik: Ahmed Abdulfâim el-Berdûfî, Daru'l-Kütübî'l-Arabî, Kahire 1387/1967, II, 316).

⁸ en-Nahl, 16/80.

⁹ "Kaynaşmanız için size kendi (cinsi)anızdan eşler yaratıp aranızda sevgi ve merhamet peydâ etmesi de O'nun (varlığının) delillerindedir". (er-Rum 30/21).

¹⁰ el-Bakara 2/232.

¹¹ Hz. Peygamber, "Rızası alınmadan bakire (kız) evlendirilemez" buyurmuştur. Ayrıca Rasûlullah, rızası alınmadan babası tarafından evlendirilen bir genç kızın şikâyeti üzerine, onu, evliliği kabul edip etmemekte serbest bırakmıştır. (Bkz. el-Buharî, Nikâh, 41, 42, VI, 135).

tazyik etmek, onları istemedikleri ve hoşlanmadıkları birisiyle zorla evlendirmek veya istedikleri ile evlenmelerine engel olmak Kur'an ve Sünnet'in lafız ve ruhuna, Şâri'in evlenmeyi meşrû kılmaktaki amacına aykırıdır. Kur'an ve Sünnet'in önerdiği evlilik, tarafların birbirlerini görmeleri, anlamaları, birbirlerini beğenmeleri ve şahitler huzurunda karşılıklı rıza ile gerçekleştirilen evliliktir.

Evlenmelerde eskiden bazı ailelerde uygulanmış olduğu gibi, günümüzde de –özellikle kadınlar açısından- rızanın ihmal edildiği ve çeşitli amaçlara yönelik olarak zorla evlendirilmelerin yapıldığı, evlenmek istedikleriyle evlenmelerine engel olduğu bilinmektedir. Bu uygulama, eşlerin mutsuzluklarına, şiddete ve pek çok ailelerde boşanmalara, aile bireylerinin zayi olmasına ve sosyal bunalımlara sebep olmaktadır. Bu nedenle, Kitap ve Sünnet'te kadının evlenmesini konu eden delillere İslam bilginlerinin getirdiği yorumların ve İslam hukukçularının konu hakkındaki görüşlerinin incelenmesinde ve okuyuculara sunulmasında yarar bulunmaktadır.

Ayrıca bazı Türkçe Kur'an meal ve tefsirlerde Bakara suresinin boşanmayı, boşanan eşe iddet içinde dönmeyi ve iddet bittikten sonra yeniden evlenmeyi konu edinen 231 ve 232'nci ayetlerinin “ *belâğne ecelehunne*” bölümü aynı anlamda olmak üzere *kadının iddet süresinin tam olarak bittiği* manasında tercüme edilmiş veya yorumlanmıştır. Bu durum, okuyucuların yanlış anlama ve yanlış hüküm vermelerine müsait bulunduğundan işaret edilmesinde yarar mülâhaza edilmiştir. Zira 232'nci ayetin ilgili bölümünün anlamı belirtildiği gibi iddetin son bulması iken, diğeri “*iddetin bitmesine yaklaştıklarında*” olması gerekmektedir.

Çalışmamızda, özellikle eda ehliyetine sahip olan kadınların evliliğini incelemeyi amaçlıyoruz. Küçüklük, akıl hastalığı gibi nedenlerle evlenme ehliyetine sahip olmayanların evlenmeleri ve evlilikte velâyet konusunda ise, makale sınırlarını zorlayacağı düşüncesiyle fazla detaya inmeksiz kısa bilgi vermekle yetineceğiz.¹²

Evlenme Ehliyeti

Buluğa (cinsel olgunluğa) ermek ve sağlıklı olmakla “evlenme ehliyeti” kazanılmış olur. Bu niteliklerden yoksun olanların evlenme akitlerinin geçerli olup olmadığı hakkında müçtehitler arasında tartışılmış ve çeşitli görüşler ileri sürülmüştür.¹³ Bu görüşler aşağıda kısaca verilmiştir.

¹² Velâyet, başkası üzerinde kurulan tasarruf etme yetkisidir. Veli, velâyet yetkisine sahip olan kimse dir. (Ebu Ceyb, Sadî, *el-Kâmusu'l-fikhî lugaten ve istılahan*, tab. I, Daru'l-fikr, Dimeşk-Suriye, 1402/1982, s. 388-390; Erdoğan, Mehmet, *İslâm Hukukunda Ahkâmın Değişmesi*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1990, s. 602).

¹³ Karaman, Hayrettin, *Mukayeseli İslâm Hukuku*, I-III, Nesil Yayınları, İstanbul 1986, I, 243.

Osman el-Bettî (ö. 143/760), İbn Şübrüme (ö.144/761), ve Ebu Bekr el-Asam'a göre cinsiyet ayırımı yapılmaksızın küçüğün evlendirilmesi geçerli değildir.

Bu görüş sahiplerinin delilleri: "Yetimleri nikâh çağına gelinceye kadar deneyin; eğer onlarda akılcı bir olgunlaşma görürseniz, hemen mallarını kendilerine verin"¹⁴ ayetidir.

Ayette küçüklüğün sona ermesi, nikâh çağına gelmekle sınırlandırılmıştır. Şayet küçüklerin evlendirilmeleri geçerli olsaydı, bu sınırlama anlamsız olurdu. Ayrıca evlenmeye ihtiyaçları bulunmayan küçüklerin evlendirilmeleriyle, akit yönünden evlilik yapılmış olmakla birlikte, pratikte evlilik olmadığı için nikâhın gayesi de gerçekleşmemektedir.¹⁵

İmam Ahmed (ö. 241/855)'den, kız çocuğu dokuz yaşına geldikten sonra, rızasını almadan babasının onu evlendirmesinin caiz olmadığı rivayet edilmiştir.¹⁶ Fakat Hanbelî mezhebindeki "sahîh" görüş, babanın kız çocuğunu yaş sınırı gözetilmeksizin evlendirmesinin caiz olduğu görüşüdür.¹⁷

İbn Hazm (ö. 456/1064)'a göre, konuyla ilgili rivayet edilen hadislere, sahabe söz ve uygulamalarına istinaden küçük kız çocuğun evlendirilmesi caiz, erkek çocuğun evlendirilmesi caiz değildir. Eğer erkek çocuk evlendirilirse nikâh batıldır ve hiçbir hukuki sonuç doğurmaz.¹⁸ Küçüğün evlendirilmesinin sahih olmadığını söyleyenlerin delil olarak göstermiş oldukları ayet, evlenme ehliyetinin bir çağı bulunduğuna açıkça delâlet ettiği halde, İslam hukukçularının çoğunluğu,

¹⁴ en-Nisâ 4/6.

¹⁵ Küçüğün evlendirilmesiyle ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. : el-Kudûrî, Ebu'l-Huseyn Ahmed b. Muhammed (ö. 428/1037), *el-Kıtab (Muhtasarul-Kudûrî) maa Şarhihi el-Lübâb*, I-IV, by. , ty. , c. 2, III, 10; es-Serahsî, Ebu Bekr Muhammed b. Ebi Sehl (ö. 490/1097), *el-Mebsût*, I-XXX, Daru'l-Ma'rife, Beyrut-Lübnan 1389/1978, IV, 212; el-Kâsânî, Ebu Bekr Alâuddin b. Mesud (ö. 587/1191), *Bedaiu's-Sana'i fî Tertibi's-Şerâ'i* I-X, Nâşir: Zakeriyya Ali Yusuf, Matbaatu'l-İmam, Mısır, ty. , III, 1335, 1511; İbn Rüşd, Ebu'l-Velid Muhammed b. Ahmed el-Kurtubî el-Endülûsî el-Hafîd (ö. 595/1199), *Bidayetu'l-Müctehid ve Nihayetu'l-Muktesid*, I-II, Daru'l-Fikr, by. , ty. , II, 5; eş-Şafî, Muhammed b. İdris (ö. 204/819), *el-Umm*, I-VIII, Daru'l-Ma'rife, Beyrut-Lübnan, ty. , c. 3, cüz. V, 17; el-Maverdî, *el-Havîl-Kebir*, XI, 78; en-Nevevî, Ebu Zakeriyya Muhyiddîn b. Şeref (ö. 677/1278), *Minhâcu't-Talibîn ve Umdetü'l-Müftîn*, Matbaatu Mustafa el-Bâbî ve Evladuh, Mısır, ty. , s. 96; İbn Hübeyra, Yahya b. Muhammed el-Vezîr Avnuddîn (ö. 560/1165), *el-İfşâh fî Maâni's-Sihâh*, I-II, Müessesetü's-Sa'diyye, Riyad, ty. , II, 112; İbn Kudame, Ebu Muhammed Abdullah b. Ahmed (ö. 620/1223), *el-Muğnî*, I-X, Tahkik: Muhammed Abdulvahhab ve başkalan, 1. tb., Mektebetu'l-Kahire, Mısır 1969/1989, VII, 40; İbn Kudame, *el-Mukni' fî Fikhi İmami's-Sünneh Ahmed b. Hanbel maa Haşiyetihî* li'bni Abdilvahhâb, I-IV, 3. tb. , Müessesetü's-Sa'diyye, Riyad, ty. , III, 14-15; ez-Zuhaylî, Vehbe, *el-Fikhu'l-İslâmî ve Edilletuh*, I-VIII, 3. tb. , Daru'l-Fikr, Dimeşk 1409/1989, VII, 177-180; Karaman, I, 243-244.

¹⁶ İbn Hübeyra, II, 112; İbn Kudame, *el-Mukni'*, III, 15.

¹⁷ İbn Abdilvehhâb, Süleyman b. Abdillâh b. Muhammed b. Abdilvehhâb, *Haşiyetu'l-Mukni'* li'bni Kudame, 3. tb. , I-IV, Müessesetü's-Sa'îd, Riyad, ty. , III, 15.

¹⁸ İbn Hazm, Ebu Muhammed Ali b. Ahmed el-Endülûsî (ö.456/1064), *el-Muhallâ bi'l-Âsâr*, I-XII, Tahkik: Abdulfaffar Süleyman el-Bendarî, Daru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Lübnan 1408/1988, IX, 38, 44, rakam: 1826, 1827.

konuyla ilgili Hz. Aişe'den rivayet edilen bir hadise¹⁹ dayanarak velinin küçüğü evlendirmesine cevaz vermişlerdir.²⁰ Zira onlara göre, evlilik akdinin kurulmasında ve geçerliliğinde akıl ve buluğ şart değildir. Bu nedenle onlar, küçüğün ve akıl hastasının velisi tarafından evlendirilmelerinin sahih olduğunu savunmaktadırlar.²¹

Küçüğün evlendirilmesinin sahih olduğu hakkındaki delilleri: “*Kadınlarınız içinden hayızdan kesilenler ile hayız görmeyenlerin iddetleri -şüpheye düşerseniz- üç aydır*”²² ayeti ile Rasûlullah'ın Hz. Aişe ile evliliğidir.

Ayette sözü edilen “*Hayız görmeyen kadınlar*”dan kastedilenler, küçük kadınlardır. Zira iddet ancak evlendikten sonra söz konusu olabilir. Bu durumda ayette küçüklerin evlenmeleri söz konusu edilmektedir. Aksi halde “*Hayız görmeyenler*” kaydı anlamsız olur.

Hadise gelince, Hz. Aişe'yi babası, Rasûlullah ile altı (başka bir rivayette yedi) yaşına geldiğinde nikâhlanmış, dokuz yaşına gelince zifaf gerçekleşmiştir.²³

Ayrıca, küçüğe denk bir eş namzedi çıktığında, yaran düşünülerek velisinin -özellikle baba veya dedesinin- onu evlendirmesi uygun görülmüştür. Çünkü böyle bir durumda ergenliğin beklenmesi, isabetli bir evlenme fırsatının kaçınılmasına sebep olabilir. Ancak Ebu Hanife ve İmam Muhammed'e göre küçüğü evlendiren erkek kardeş veya amca gibi veliler ise buluğ çağına geldiği zaman -evliliği devam ettirme veya feshini isteme hakkı (buluğ muhayyerliği) bulunmaktadır.²⁴ Onu evlendiren baba veya dede ise, bu muhayyerlik yoktur. Ebu Yusuf'a göre ise, veli kim olursa olsun, evlendirilen küçüğün buluğ muhayyerliği bulunmamaktadır.²⁵

Diğer yandan küçüğün evlendirilmesinde velisinin yetkili bulunması, kıyas deliline de dayandırılmıştır. Hanefilere göre “küçüklük” vasfı nedeniyle veli nasıl ki onun malı üzerinde müçtehitlerin ittifakıyla velâyet sahibi ise, aynı illet nedeniyle

¹⁹ İlgili hadis müttefekun aleyhtir. (Bkz. eş-Şevkânî, *Neylu'l-Evtar*, VI, 136).

²⁰ eş-Şevkânî, *Neylu'l-Evtar*, VI, 136-137.

²¹ es-Serahsî IV, 212-213; ez-Zuhayfî, VII, 179.

²² et-Talâk 65/4.

²³ Müttefekun aleyh. “Yedi yaşında olduğu” Ahmed ve Müslim rivayetidir. (Bkz. eş-Şevkânî, *Neylu'l-Evtar*, VI, 136).

Hz. Aişe'nin nişanlandığında ondört, evlendiğinde ise onsekiz yaşında olduğunu kabul edenler de bulunmaktadır. (Bkz. Konrapa, Zekâî, *peygamberimiz İslam Dini ve Aşere-i Mübeşşere*, Fatih Matbaası, İstanbul 1968, s. 478; *Asn saadet*, c: 2, s. 1010).

²⁴ el-Kudûrî, c. 2, III, 10; et-Tahâvî, Ebu Cafer Ahmed b. Muhammed (ö. 321/933), *Muhtasaru't-Tahâvî*, Tahkik: Ebu'l-Vefa el-Afgânî, Lecnetu İhya'îl-Maarif en-Nûmaniyye, Haydarabâd, Hindistan, bty. , s. 172-173; el-Kâsânî, III, 1511; Ebu Zehra, Muhammed, *el-Ahvalu's-Şahsiyye*, 3. tb. , Daru'l-Fikri'l-Arabî, 1377/1958, by. , s. 63.

²⁵ el-Kâsânî, III, 1511.

nikâhında da velâyet sahibidir.²⁶ Küçük kızın velisi tarafından evlendirilmesini caiz gören Şafîilere göre ise velâyetin illeti küçüklük değil, bekârettir. Küçük üzerindeki velayetin illeti konusunda İbn Teymiye, Hanefilerin görüşünün *sahih* olduğunu ifade etmiştir.²⁷

Osmanlı döneminde, Hukuk-ı Aile Karamamesinin 1917'de yürürlüğe girmesine kadar, şer'î mahkemelerde, küçüklerin evlenmeleriyle ilgili davalarda cumhurun görüşüne göre karar verilirdi. H. A. Karamamesi, İbn Şübrüme ve onun görüşünde olanların içtihadını esas almış ve küçüklerin velisi tarafından evlendirilmelerini geçerli saymamıştır.²⁸ Kanunun bu konudaki maddesi şöyledir: "On iki yaşını ikmal etmemiş olan sağır (erkek çocuk) ile dokuz yaşını ikmal etmemiş olan sağire (kız çocuk) hiçbir kimse tarafından tezvic edilemez (evlendirilemez)."²⁹

Aklı hastasının kendi irade beyanıyla yapmış olduğu evlenme akdi geçerli değildir. Ancak İslâm hukukçuları, ayrıntıda farklı görüşlere sahip olmalarına karşın, akıl hastası ve bunak gibi akıl hastalarının bekâr veya dul olmalarına, cinsiyet ve yaşlarına bakılmaksızın velileri tarafından evlendirilmelerinin *sahih* olduğunu savunmuşlardır.³⁰ H. A. Karamamesinde, bir zaruret bulunması durumunda akıl hastalarının evlenmelerinin hâkimin izniyle velileri tarafından yapılabileceği ifade edilmiştir.³¹ T. M. Kanununa göre akıl hastaları, evlenmelerinde tıbbî sakınca bulunmadığı resmî sağlık kurulu kararıyla anlaşılmadıkça evlenemezler.³²

T. M. Kanununda, yasayla belirlenmiş yaşa gelmemiş olan küçüklerin velileri tarafından evlendirilmeleri geçerli değildir. İlgili yasaya göre kadın veya erkek on yedi yaşını doldurmadıkça evlenemez. (M. 124/I). Ancak, hâkim olağanüstü durumlarda ve pek önemli bir sebeple (kadının gebe kalmış olması gibi)³³ on altı yaşını doldurmuş olan erkek veya kadının evlenmesine izin verebilir.³⁴

²⁶ Şaban, Zekiyüddin, *İslâm Hukuk İlminin Esasları (Usulü'l-fıkıh)*, Tercüme: İsmail Kâfi Dönmez, T.D. V. Yayınları, Ankara 1999, s. 142.

²⁷ İbn Teymiyye, Ahmed b. Teymiyye Takıyyüddîn (ö. 728/1328), *Mecmû'u'l-Fetâvâ*, I-XXXVII, Toplayan ve düzenleyen: Abdurrahman b. Muhammed en-Necdî, 1398, by. , XXXII, 22-23.

²⁸ Karaman, I, 244.

²⁹ Çeker, Orhan (Yayına hazırlayan), *Aile Hukuku Karamamesi*, Ebru Yayınları, Konya 1979, mad. 6.

³⁰ el-Kâşânî, III, 1360; ed-Derdîr, Ebu'l-Berakât Ahmed b. Muhammed (ö. 1201/1786), *eş-Şarhu'l-Kebîr maâ Haşiyeti'd-Dusûkî*, I-IV, Daru'l-Fikr, by. , ty. , II, 222-223; eş-Şafîî, c. 3, V, 20; en-Nevevî, *el-Minhâc*, s. 97; eş-Şirbînî, Muhammed el-Hatîb, (ö. 977/1570), *Muğni'l-Muhtac ilâ Ma'rifeti Medâni'l-Fazî'l-Minhâc*, I-IV, Daru'l-Fikr, by. , ty. , III, 154-155; İbn Kudame, *el-Muknî* , III, 15; ez-Zuhayfî, VII, 183-184; Bilmen, Ö. N. , *Huku-ı İslâmiyye ve İstılahat-ı Fikhiyye Kamusu*, I-VIII, Bilmen Yayınevi, İstanbul 1968, II, 50, Fıkra: 182; Karaman, I, 244-245.

³¹ Mad. 9.

³² T.M.K. , Mad. 133; İMK 97; eski MK 8972.

³³ Ayrıntı için bkz. Akıntürk, Turgut, *Türk Medeni Hukuku Aile Hukuku*, 10. bas. , I-II, Betaş, İstanbul, 2006, II, 68-70.

³⁴ Mad. 124; İMK 96; eski MK 88.

Suriye Medeni Kanun koyucusu, "istislâh"³⁵ ilkesine dayanarak küçük ve hastasının evlenmesinde cumhura muhalefet ederek küçüklerin evlenmesinde İbn Şübrüme ve ona uyanların görüşünü kabul etmiştir. Akıl hastası ve bunakların evlenmelerini ise akıl hastalıkları doktorlarının evlenmelerinin şifalarına yararlı olacağı hakkında vereceği heyet raporu şartıyla hâkimin iznine bağlamıştır. (md. 15).

Suriye Medeni kanunu, buluş yaşını kız ve erkeklerde eşitleyerek on sekiz olarak kabul etmiş (md. 46/2), evlenme ehliyeti için erkeklerde on sekiz, kızlarda on yedi yaşın dolmasını esas almıştır. (md. 16).

Kanuna göre erkek on beş, kız on üç yaşını tamamladıktan sonra ergen olduklarını iddia ederler ve evlenmek istediklerini bildirirlerse, iddialarının sabit olması durumunda ve velileri baba veya dede olması halinde, velinin muvafakati ile kötü yola düşmelerini önlemek amacıyla hâkim evlenmelerine izin verir. (md. 18).³⁶

Konu münasebetiyle, yürürlükteki yasal evlenme yaşına gelmemekle birlikte cinsel olgunluğa eren kimi küçüklerin doğa kanunu gereği cinsel ilişkiye girerek çocuk sahibi olduklarına, anne ve çocuklarının maruz kaldıkları mağduriyetlerine dikkat çekmek istiyorum. Gerçekten dünyanın çeşitli ülkelerinde yasa dışı duygusal ilişkilerden dolayı **çocuk anneler** azımsanmayacak sayıda gündeme gelmektedir. Aşağıda bu konuda bazı örnekler verilmiştir.

Çocuk Annelere Bazı Örnekler

I. Dokuz Yaşında Anne Oldu

Çin'in Jilin eyaletinin başkenti Changchun kentinde, 9 yaşındaki bir kız çocuğu sağlıklı bir erkek çocuk dünyaya getirdi.³⁷

³⁵ İstislâh: Mesâlih-i mürsele demektir ki, "Hükümün kendisine bağlanması ve üzerine hüküm bina edilmesi, insanlara bir fayda sağlayan veya onlardan bir zarar gideren; fakat muteber veya geçersiz sayıldığına dair belirli bir delil bulunmayan manalardır (durum veya gerekçelerdir)." Usul bilginlerinin büyük çoğunluğu, mesâlih-i mürsele'nin (diğer adı ile istislâh'ın), hüküm koyarken dikkate alınması gerekli bir temel prensip, bir şer'î hucceet olduğu kanaatindedir. (Şaban, Zekiyüddin, Tercüme: Dönmez, s. 151. Ayrıca bkz. Özen, Şükrü, Türkiye Diyanet Vakfı, *İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 2001, XXIII, 383-388, "İstislâh". (Bkz. el-Âmidî, Seyfuddîn Ebu'l-Hasen Ali b. Ali (ö. 631/1233), *el-İhkâm fî Usulî'l-Ahkâm*, I-III, Mektebetu Muhammed Ali ve Evladuh, Mısır 1387/1968, III, 203; el-Kelvezânî, Ebu'l-Hattab Mahfûz b. Ahmed b. el-Hasen el-Hanbelî (ö. 510/1116), *et-Temhîd fî Usulî'l-Fikh*, I. tb. , I-IV, Dirase ve Tahkîk: M. Muhammed Ebu Amşe, Müessesetü'r-Risale, Naşir: Camiatü Ummi'l-Kurâ, Daru'l-Mekane, Cidde 1406/1985, IV, 432; İbn Kudame, Ebu Muhammed Abdullah b. Ahmed (ö.620/1223), *Ravdatu'n-Nâzir ve Cennetü'l-Münazır fî Usulî'l-Fikh*, Daru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut-Lübnan 1401-1981, s. 163.

³⁶ ez-Zuhayfî VII, 184-186.

³⁷ <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/13668537.asp?gid=229>

Hurriyet.com.tr (Ulaşım: 03 Şubat 2010, saat: 08: 58).

2. İspanya'da 10 Yaşında Kız Doğum Yaptı³⁸

3. 11 Yaşında Anne Oldu

Bulgaristan'da 11 yaşındaki Kordeza bebek sahibi olunca 19 yaşındaki kocası için hapis davası açıldı.³⁹

4. On Üç Yaşındaki Kız, Doğum Yaptı

İzmir'in Ödemiş ilçesinde, 13 yaşındaki ilköğretim okulu öğrencisi E. S. , erkek bir bebek dünyaya getirdi. E. S.'nin ifadesi doğrultusunda gözaltına alınan akrabası Ş. D. ve bebekten DNA incelemesi için kan örnekleri alındı.⁴⁰

5. 13 Yaşında Anne Oldu

Kayseri'de tarım işçisi olarak çalışan 13 yaşındaki kız çocuğu, kaldırıldığı hastanede kız bebek dünyaya getirdi.⁴¹

(Dünyadaki Çocuk annelerin hepsinin tarandığını ve bilindiğini söylemek mümkün değildir, bilinenler sadece kaydedilenler ve ifşa edilenlerdir).

Yukarıda evlenme yaşıyla ilgili hukuki yapılanmanın tarihi süreci hakkında bilgi verilmiştir ve bu yapılanma şüphesiz olumludur ve olması gerektir. Ancak verilen örnek çocuk anneler ve benzeri durumlarda anne ve çocuğun hukuki statüsü ne olacaktır? Yaşı küçük olduğu halde ve yasal evlenme yaşına gelmemiş olmakla beraber doğa kanunu gereği anne olan kadınların ve çocuklarının maddi ve manevi yönlerden yararları düşünülerek evlendirilmelerine yasal zemin bulunması gerekmez mi?

Daha önce ifade edildiği gibi yasayla belirlenmiş yaşa gelmemiş olan küçüklerin velileri tarafından evlendirilmeleri geçerli değildir. Olağan evlenme yaşı kız ve erkeklerde eşitlenerek 17 yaşın doldurulması (TMK 124/1) olduğu halde kanun koyucu "olağanüstü bir durum" veya "pek önemli bir sebebin varlığı" ile evlenme yaşının daha erken bir evlenme yaşına alınabileceğini uygun görmüş ve bu hususta hâkime yetki vermiştir. Bu yaş kadın ve erkeklerde 16 yaşın doldurulmasıdır.⁴²

Evlenme yaşının olağan evlenme yaşından öne alınmasının gerekçesi şöyle açıklanmaktadır: "İnsanlarda cinsî hayata katılma içgüdüğü genel rüşt (erginlik)

³⁸ <http://www.internethaber.com/10-yasinda-kiz-dogum-yapti-307326h.htm#ixzz14EBYxFHP>

(Ulaşım: 02 Kasım 2010 Salı 15: 3).

³⁹ http://www.internethaber.com/news_detail.php?id=213626

(Ulaşım: 02.11.2009).

⁴⁰ http://www.internethaber.com/news_detail.php?id=182210

(Ulaşım: 05.03.2009).

⁴¹ http://www.internethaber.com/news_detail.php?id=206428

⁴² Akıntürk, Turgut, II, 67-70.

yaşından önce gelişmektedir. **Ahlâk ve sosyal kaygılarla** hareket eden kanun koyucular, bu içgüdüye bağlı fizyolojik ihtiyaçların evlilik içinde karşılanmasını sağlayan bir takım tedbirler (önlemler) almak gereğini duymuşlardır. Rüşd (ergenlik) yaşının evlenme bakımından geriye alınması bu tedbirlerden biridir. Diğer taraftan erken evlenme, duygusal ilişki içine giren tarafların toplum içindeki durumlarının korunması, ruhî sarsıntıların dindirilmesi, evlilik dışı doğumların önlenmesi ve bazı ekonomik baskıların hafifletilmesi vs. gibi yararlar sağlayabilir.”⁴³

Belirtildiği gibi yasal evlenme yaşı 17 yaşın doldurulması iken bazı **“ahlâk ve sosyal kaygılarla”** öne alınması hakkında hâkime yetki verilmiştir. Sözü edilen kaygı, 16 yaşından küçük, fakat ergenlik çağına girmiş ve ayırt etme gücüne sahip olanlar için de düşünülemez mi? Çünkü onlar da cinsel içgüdülerini evlilik dışı ilişki ile tatmin etmekte ve evlilik dışı çocuk sahibi olmaktadır.

Nitekim bazı yabancı hukuk sistemlerinde evlenme yaşı, genel ergenlik yaşından daha erkene alınmıştır. Örneğin Yunan hukukunda evlenme yaşı erkek için 18, kadın için 14; İtalyan hukukunda erkek için 16, kadın için 14;⁴⁴ Suriye hukukunda erkek için 15, kadın için 13 yaşın doldurulmasıdır (SMK md. 18).

Çocuk anneler ve çocuklarıyla ilgili belirttiğimiz endişeden -eskiden veliler tarafından sıkça yapıldığı gibi- küçüklerin genel anlamda kayıtsız şartsız evlendirilmeleri yapılsın anlamı çıkarılmamalıdır. Biz sadece sözü edilen konuda bir hukuki boşluğun bulunduğuna dikkat çekmiş oluyoruz. Konunun değerlendirilmesi yasa koyucuya aittir.

Evlenme Ehliyetine Sahip Kadının Evlenmesi

Kişi, **ergen** olmakla (buluş çağına ermekle) **“yükümlü”** niteliğini kazanır⁴⁵ ve cinsiyet ayırımı yapılmaksızın tasarruflarından dinen ve hukuken sorumlu tutulur. Bu gerçeği dikkate alan Hanefî İslâm hukukçuları, kadın-erkek her yükümlünün hür iradesiyle evlenme akdinde taraf olabileceğini söylemiş, cumhur ise bu hakkı erkeğe tanımakla beraber kadına tanımamıştır. Dolayısıyla İslâm hukukçularının ittifakıyla ayırt etme gücüne sahip ergen erkek, kendi arzusu ve irade beyanıyla evlenme akdinde taraf olma ehliyetine sahiptir; rızası alınmadan hiçbir kimse tarafından zorla evlendirilmesi caiz değildir. Bu nedenle hür iradesiyle yaptığı evlilik sahihtir (geçerlidir) ve evlenme akdinin gerektirdiği tüm hukuki sonuçları doğurur.⁴⁶

⁴³ Akıntürk, II, 67; Tekinay, Selâhattin Sulhi, *Türk Aile Hukuku*, B. 7. , İstanbul 1990, s. 69.

⁴⁴ Akıntürk, II, 67.

⁴⁵ el-Merğînânî, Burhanuddîn Ali b. Ebi Bekr (ö. 593 H.), *el-Hidaye maa Şarhı Fethi'l-Kadîr li'bnî'l-Hümmam*, I. tb. , I-X, Mustafa el-Bâbî ve Evladuh, Mısır 1389/1970, III, 261.

⁴⁶ İbn Rüşd, II, 4.

Ergen kadına gelince, onun nikâh akdi dışında bütün akitleri bizzat kendisinin yürütmesinin veya bu konuda dilediği birisini kendine vekil tayin etmesinin hakkı olduğunda ve bu hususta ona hiçbir kimsenin itiraz etme yetkisinin bulunmadığında; ayrıca rızası alınmak şartıyla şer'î velisi tarafından yapılan nikâh akdinin sahit ve geçerli olduğunda İslam âlimleri ittifak etmişlerdir. Ancak onun kendisinin nikâh akdinde taraf olmasında veya kendisine bu konuda velisinden başka birisini vekil tayin etmesi durumunda nikâhın sahihliğinde ve bağlayıcılığında ihtilaf etmişlerdir.⁴⁷ Bu husustaki ihtilaflar aşağıda verilmiştir:

I. Hanefi Mezhebi

Ebu Hanife'ye göre, kız olsun veya dul olsun, ergen ve ayırt etme gücüne sahip kadının velisinden izin almadan kendi başına dengi olan bir erkekle ve mehr-i misil ile evlenmesi veya kendisini evlendirmek üzere birini vekil tayin etmesi ve vekilinin onu evlendirmesi caizdir. Ancak kendine denk olmayan biriyle veya mehr-i misilden daha az mehir ile evlenmiş olması durumunda, gebe olmadan veya doğum yapmadan önce velisinin hâkime müracaat ederek nikâhı feshettirme hakkı bulunmaktadır. İmam Ebu Yusuf ve Muhammed, velisiz nikâhın caiz olmadığını savunmuşlar ise de sonraları kendi görüşlerinden vazgeçip, hocalarına muvafakat etmişlerdir.⁴⁸

Hanefilerin kadının velisiz, kendi başına evlenmesini caiz görmelerinin anlamı, onun velisini dinlememesi, keyfine göre hareket etmesi ve bunun teşvik edilmesi amacına yönelik değildir. Aksine onlara göre de velinin rızasının alınması ve kadına vekâleten nikâh meclisinde irade beyanında bulunması istenmektedir. Ancak bu, vacip değil, müstehaptır.⁴⁹

⁴⁷ Şeltut, eş-Şeyh Mahmud Muhammed / es-Sayis, eş-Şeyh Muhammed Ali, *Mukarane'tul-mezahib fi'l-fikh*, Matbaatu Muhammed Ali ve Evladuh, Mısır 1373/1953, s. 55.

⁴⁸ el-Kudûrî, III, 8; et-Tahâvî, *Muhtasaru't-Tahâvî*, s. 171; es-Serahsî, V, 10; el-Kâsânî, III, 1368; el-Mergînanî, *el-Hidaye maa Şarhihi Şarhu Fethi'l-Kadir* li'bni'l-Humam, III, 256; İbn Hübeyra, II, 111.

⁴⁹ es-Serahsî, V, 12; Ebu Zehra, *el-Ahvâl*, s. 113.

2. Cumhur

İmam Malik⁵⁰, Şaffî⁵¹ ve (iki rivayetten sahih olana göre) Ahmed⁵², ergenlik yaşına gelmiş olsalar bile kız ve kadınların velisiz kendi irade beyanlarıyla nikâh akdi yapamayacaklarını söylemişlerdir. Onlara göre, kadınların velilerinden izinsiz yaptıkları evlilik de, veliden izin alsalar bile kendi başlarına yaptıkları evlilik de geçerli değildir.⁵³ Çünkü veli, Malikî⁵⁴ ve Şaffîlerde⁵⁵ nikâh akdinin rükünlerinden, Hanbelîlerde şartlarındandır.⁵⁶ Hanefîlerde ise veli, sadece küçük ve akıl hastalarının evlendirilmelerinde şart, diğerlerinde müstehaptır.⁵⁷

Hanefîlerin Delilleri

Hanefîler görüşlerini Kitap, Sünnet ve akli delillerle desteklemişlerdir.⁵⁸

Kitap'tan Deliller

Kadının velisiz kendi başına evlenmesine aşağıdaki ayetler delalet etmektedir:

I."Kadınları boşadığınız ve onlar da bekleme sürelerini bitirdiklerinde, aralarında örf'e göre anlaştıkları takdirde, **onların kocalarıyla evlenmelerine** engel olmayın."⁵⁹

⁵⁰ İbn Cüzeyy, Ebu'l-Kasım Muhammed b. Ahmed b. el-Kelbî (ö. 741/1340), *el-Kavanînu'l-Fikhiyye*, ed-Daru'l-Arabîyye li'l-Küttab, Libya, Tunus 1982, s. 203; el-Huraşî, Ebu Abdillâh Muhammed b. Abdillâh b. Ali (ö. 1101/1689), *Şarhu Muhtasan Seydî Halil, ma'a Haşiyeti Ali el-Adevî*, I-VIII, Dar Sadır, Beyrut, bty, cilt: 2, cüz: III, 182; İbn Hübeyra, II, 111-112; İbn Hazm, IX, 33; İbn Kudame, *el-Muğnî*, VII, 7.

⁵¹ el-Maverdî, *el-Havi'l-Kebîr*, XI, 57; el-Maverdî, *en-Nüket ve'l-Uyûn Tefsîru'l-Mâverdî*, I-VI, Müraca'a ve Ta'lik: es-Seyyid b. Abdülmaksûd b. Abdurrahman, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut-Lübnan, ty. , XI, 57; İbn Rüşd, II, 4; eş-Şirbinî, *Muğni'l-Muhtac*, III, 139.

⁵² İbn Kudame, *el-Muğnî*, VII, 7; İbn Hübeyra, II, 111.

⁵³ İbnu'l-Arabî, Ebu Bekr Muhammed b. Abdillâh (ö. 543/1148), *Ahkamu'l-Kur'an*, I-IV, Tahkik: Ali Muhammed el-Becavî, Matbaatu İsa el-Babî el-Halebî, Mısır, bty. , I, 201; el-Kurtubî, III, 158; XII, 239; İbn Rüşd, II, 7.

⁵⁴ el-Huraşî, cilt 2, cüz: III, s. 182; el-Cezîrî, Abdurrahman, *Kitabü'l-Fikh ale'l-Mezahibi'l-Erbea*, I-V, Daru'l-Hayât-Turasî'l-Arabî, Beyrut-Lübnan 1969, IV, 46.

⁵⁵ eş-Şirbinî, III, 139; el-Cezîrî, IV, 46.

⁵⁶ İbn Kudame, *el-Muğnî*, VII, 7; el-Cezîrî, IV, 46.

⁵⁷ es-Serahsî, V, 2 - 12 ; el-Cezîrî, IV, 46.

⁵⁸ Bkz. et-Tahâvî, Ebu Cafer Ahmed b. Muhammed (ö. 321/933), *Şarhu Madni'l-Âsâr*, 2. tb. , I-IV, Tahkik: Muhammed Zührî en-Neccar, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut-Lübnan 1407/1987, IV, 92; es-Serahsî, c. , V, 2; es-Semerkandî, Ebu Bekr Alâuddîn Muhammed b. Ahmed (ö. 538/1144), *Tuhfetu'l-Fukahâ*, I. tb. , I-III, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut-Lübnan 1405/1984, II, 224; ez-Zemahşerî, Ebu'l-Kasım Carullah, Mahmûd b. Ömer b. Muhammed el-Harezmî (ö. 538/1144), *Ruûsu'l-Mesâil (el-Mesâilu'l-Hilâfiyye Beyne'l-Hanefiyyeti ve's-Şafiyye)*, I. tb. , Dirase ve tahkik: Abdullâh Nezîr Ahmed, Daru'l-Beşâirü'l-İslâmiyye, Beyrut-Lübnan 1407/1987, s. 371, rakam: 247.

Önce, ayetin “bekleme sürelerini bitirdiklerinde (belağne ecelehunne)” bölümü üzerinde durmanın yararlı olacağını düşünüyoruz. (Bu açıklama, ilgili ayetin bazı meallerde yanlış anlamaya ve yanlış hüküm vermeye müsait olabilecek biçimde tercüme edilmiş olduğunu tespit etmemiz nedeniyle yapılmıştır).

İfade edilen “süre bitimi”, boşanmış kadının bekleme süresinin (iddetinin)⁶⁰ gerçek manada son bulması demektir. Bu, bir önceki ayetteki (Bakara 231) “süre bitimi” ifadesinde kastedildiği gibi “sürenin bitmesine yaklaştıklarında” demek değildir. Ayetlerle ilgili Kurtubî (ö. 671/1505) şöyle demektedir: “Belağne ecelehunne” (231’nci ayette) **ulemanın icma ile “iddetlerinin bitmesine yaklaştıklarında”** demektir. Çünkü iddetin bitmesinden sonra kocanın eşini “tutma” muhayyerliği yoktur. Oysa ayette eşi tutmaktan yani ona dönmekten söz edilmektedir. Sonra gelen ayetteki (232’nci ayet) “Belağne ecelehunne” ise “iddetlerini (tamamen) bitirdiklerinde” anlamındadır. Bu durumda *ecelin bitmesi* ifadesi önceki ayette mecazi anlamda, sonrakinde ise hakki anlamda kullanılmıştır.⁶¹

Bazı Türkçe Kur’an meal ve tefsirlerinde her iki ayetin “ **belağne ecelehunne**” bölümü aynı anlamda olmak üzere **kadının iddet süresinin tam olarak bittiği** manasında tercüme edilmiş veya yorumlanmıştır.⁶² Bu mana, ayetin sevk edilmesinde kast edilen mana değildir. Kast edilen mana, belirtildiği gibi 231’nci ayette **iddet süresi bitmeye yaklaşınca**, 232’nci ayette ise **sürenin tama-**

→

⁵⁹ el-Bakara 2/232. “Kocalar (ezvâc) lafzı, evlendiklerinde eşleri olacak olan tâlipleri anlamına geldiği gibi (er-Râzî, Fahrüddin, *et-Tefsiru'l-Kebîr*, III, 407-408), kendilerini boşanmış olan eski eşleri manasına da gelmektedir. (Reşid Rızâ, *el-Menâr*, II, 402-403).

⁶⁰ İddet, üç ay hali (hayız veya temizlik müddeti)dir. (el-Bakara 2/228).

⁶¹ el-Kurtubî, III, 155. Aynı görüş için ayrıca bkz. : el-Cessas, Ebu Bekr Ahmed b. Ali er-Razî (ö. 370/981), *Ahkamu'l-Kur'an*, I-V, Tahkik: Muhammed es-Sadık Kamhavî, Daru'l-Mushaf, Kahire, ty. , 97, 100; ez-Zemahşerî, Ebu'l-Kasım Carullah, Mahmûd b. Ömer b. Muhammed el-Harezmi (ö. 538/1144), *el-Keşşaf an Hakaiki't-Tenzil ve Uyûni'l-Ekavil fi Vücûhi't-Tenzil*, I-IV, Daru'l-Ma'rife, Beyrut-Lübnan, ty. , I, 368, 369; İbnü'l-Arabî (ö. 543/1148), I, 199, 201; er-Râzî, Fahrüddin Muhammed b. Ömer (ö. 606/), *Mefâtîyhu'l-Gayb et-Tefsiru'l-Kebir*, I-XVI, I. tab. , Daru'l-Gad el-Arabî, Kahire 1412/1992, III, 409; İbn Kesîr, Ebu'l-Fedâ el-Hafız İbn Kesîr ed-Dimeşkî (ö. 774/1372), *Tefsiru'l-Kur'âni'l-Azîm*, I-IV, Dabt: Hüseyin b. İbrahim Zehrân, Dâru'l-Kütübü'l-İlimiyye, Beyrut-Lübnan 1408/1988, 420-422; eş-Şevkânî, Muhammed b. Ali Muhammed (ö.1255/ 1839), *Fethu'l-Kadîr*, I-V, Daru'l-Fikr, ty. , ty.; Elmalî'li, Muhammed Hamdi Yazın, *Hak Dîni Kur'an Dili*, I-IX, Eser Neşriyat, İstanbul 1982, II, 791-793; Bilmen, Ö. N. , *Kur'an-ı Kerîm'in Türkçe Meâl-i Âlisi ve Tefsiri*, I-VIII, Akçağ, Ankara 1991, I, 235, 237; Yavuz, A. F. , *Kur'an-ı Kerîm ve Meâl-i Âlisi*, 3. bas. , İstanbul 1977.

⁶² Ömek olarak bkz. Çantay, H. B. , *Kur'an-ı Hakîm ve Meâl-i Kerîm*, I-II, Bürhaneddin Erenler Matbaası, İstanbul 1959, I, 62; Heyet, *Kur'an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*, I-V, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2006, I, 360, 368; Heyet, *Kur'an-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâlî*, Türkiye Diyanet Vakfı, Divantaş, Ankara 1993, s. 36. (Zikredilen her iki meâlde, Talâk suresi (65) 2'nci ayetteki “ *belağne ecelehunne*” de söz konusu ayetler gibi iddet süresinin tam olarak bittiği manasında tercüme edilmiştir. Bu ayette de kast edilen “*müddetin bitmesine yaklaştıklarında*” anlamıdır). Ateş, Süleyman, *Kur'an-ı Kerîm ve Yüce Meâlî*, Yeni Ufuklar Neşriyatı, İstanbul, bty. ; Ateş, Süleyman, *Kur'an-ı Kerîm Tefsiri*, I-VI, Yeni Ufuklar Neşriyatı, Milliyet, byy. , 1988, I, 328; Dumlu, Ömer-Hüseyin Elmalı, *Kur'an-ı Kerîm'in Türkçe Anlamı*, İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İzmir 2001; Özsoy, Ömer-Güler, İlhami, *Konularına Göre Kur'an*, Fecr Yayınevi, Ankara 1996, s. 500- 501, 506.

men bitmesidir. Zira 231'nci ayette sürenin bitmesine yakın koca boşanmış olduğu kadına dönebilir ve ayette kast edilen budur. Çünkü iddet süresi henüz son bulmamıştır ve boşama ric'i boşamadır. Oysa diğer ayette iddetin tam bitmiş olması kast edilmiştir ki, bu durumda kocanın tek taraflı olarak boşadığı eşine dönmesi mümkün değildir. Çünkü kadın, iddeti son bulmakla "**bain talâk**"la boş olmuş ve "eş" olmaktan çıkmıştır. Bu durumda dönüş, ancak karşılıklı rıza ve yeniden nikâh ve mehir ile olabilir. Bu ise "tecdidi nikâh"tır. Buna göre ayrı ayrı iki boşamada böyle karşılıklı rıza ile iki defa tecdidi nikâh caizdir. Fakat üçüncü boşamadan sonra -Bakara 230'ncü ayette belirtildiği gibi- kadın başka bir kocaya varmadan evlenmeleri helal olmaz.⁶³

Ayetin kadının velisiz ve velisinin izni olmadan kendi başına evlenmesinin caiz olduğuna delaleti, Cessas'ın belirttiğine göre üç yönden olmaktadır:

a. Veli izninin şart olduğu belirtilmeden nikâh akdi kadına nispet edilmiştir.

b. Eşler evlenmeye razı olduklarında, velinin kadının evlenmesine engel olması yasaklanmıştır.

c. Kadın kendi iradesiyle dengi olan birisiyle evlendiğinde, velinin onu evlenmeden menetme yetkisi yoktur. Bu tıpkı velinin kadını faiz ve fasit akitlerden menetmesi gibidir ki, velinin buna hakkı yoktur ve akdi feshetmeye yetkili değildir.

Ayette ifade edilen "*m'rûf (örfe göre)*" şartı, kadının mehrinin, mehr-i misilden eksik olmamasını öngörmektedir. Bu sebepten Ebu Hanife, kadının mehr-i misilden az mehre razı olması halinde velilerinin karı kocanın aralarını ayırmalarının hakları olduğunu söylemiştir.⁶⁴

2. "Eğer kadını (üçüncü defa) boşarsa, ondan sonra **kadın başka bir erkekle evlenmedikçe**, (boşayan kocasıyla yeniden evlenmesi) kendisine helal olmaz. Eğer (ikinci koca da) onu boşarsa, Allah'ın sınırlarını (evlilik hukukunu) muhafaza edeceklerine ikisi de inandıkları takdirde, birbirlerine dönmelerinde (yeniden / ikinci defa evlenmelerinde) sakınca yoktur."⁶⁵

Bu ayet de kadının velisiz evlenmesinin caiz olduğuna delalet etmesi yönünden ötekinin benzeridir. Bu delalet iki yönden olmaktadır:

a. Nikâh akdi, "*kadın başka bir erkekle evlenmedikçe*" ifadesinde kadına nispet edilmiştir.⁶⁶ Evlenmenin kadına izafe edilmesi, nikâh akdinde onun irade beyanına Şâri'in itibar ettiğine delâlet eder.⁶⁷ Bu ise, kadının velisiz nikâh akdetmesinin cevazını kanıtlar.

⁶³ Elmalî, II, 793.

⁶⁴ el-Cessas, II, 100-101.

⁶⁵ el-Bakara 2/230.

⁶⁶ el-Cessas, II, 101.

b. “Birbirlerine dönmelerinde (yeniden evlenmelerinde) sakınca yoktur” ifadesinde, eşlerin birbirlerine dönmeleri (yeniden evlenmeleri) veli zikredilmeden eşlere nispet edilmiştir.⁶⁸

3. “Müddetleri sona erdiğinde, onların (kadınların) kendi haklarında örfе göre yaptıklarından dolayı size sorumluluk yoktur.”⁶⁹

Bu ayet de yine kadının velisiz evlenmesinin caiz olduğuna delalet etmektedir. Çünkü ayet, kadının kendi hakkında yaptıklarının veli şartı olmadan caiz olduğunu ifade etmektedir⁷⁰ ki, “kadınların kendi haklarında yaptıkları”na, evlenme fiili de dâhildir.⁷¹

Özetlemek gerekirse, ayetlerde nikâh akdi kadına nispet edilmiştir. Nispette asıl olan, nispetin gerçek faile yapılmasıdır. Böylece nikâh konusunda kadının fail olarak taraf olmasının caiz olduğu ayetlerden açıkça anlaşılmaktadır. Bu nedenle kadının, velisinin taraf olmasına veya izninin bulunmasına gerek kalmadan, kendi başına evlenmesinin hakkı olduğu ve bu konuda yetkili bulunduğu ayetlerle sabit olmaktadır.⁷²

Cessas'ın Bakara suresinin 232'nci ayetiyle ilgili yorumu, ayetin muhatabının “veliler” olması durumundadır. Muhatabın veliler olduğunu kabul edenler, görüşlerinin dayanağı olarak ayetin nüzul sebebini ileri sürerler. Rivayete göre Ma'kıl, kız kardeşini evlendirmiş, ancak kocası onu boşamıştır. Kadının iddeti bittikten sonra pişman olan koca, kadının rızası ile yeniden evlenmek için onu Ma'kıl'dan istemiş, ancak Ma'kıl, isteği reddetmiştir. Bunun üzerine ayet nazil olmuş ve Ma'kıl, onları evlendirmiştir.⁷³

Ayet, *Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meâli*'nde “Onların (eski) kocalarıyla evlenmelerine engel olmayın” diye tercüme edilmiştir.⁷⁴ Bu tercüme, kadının velisiz

→

⁶⁷ el-Kâsânî, III, 1366-1367; Ebu Zehra, Muhammed, *el-Milkiyyetü ve Nazariyyetü'l-Akd fi'ş-Şerâti'l-İslâmiyye*, Daru'l-Fikri'l-Arabî, by. , ty. , “Ehliyyetu'l-Mer'eh...”, s. 340.

⁶⁸ el-Cessas, II, 101.

⁶⁹ el-Bakara 2/234. “Örfe göre yaptıklarından” kastedilen, dinin inkar etmediği biçimde onların süslenmek, koca namzedi olacaklara görünmek gibi kadınlık temayüllerini meşru olarak ibraz etmeleridir. ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf*, I, 372; Elmal'ılı, II, 801).

⁷⁰ el-Cessas, II, 101.

⁷¹ el-Kurtubî, III, 187.

⁷² es-Serahsî, V, 11-12; Şeltut, es-Sayis, s. 56.

⁷³ el-Cessas, II, 103. Ayetin Cabir b. Abdillâh hakkında indiği de bildirilmektedir. Cabir'in amcasının kızını kocası boşamış, iddeti bittikten sonra, koca tekrar nikâhlamak istemiş, ancak Cabir reddetmiştir. Bunun üzerine ayet inmiştir. (er-Râzî, Fahrüddin, III, 405; el-Maverdî, *en-Nüket*, I, 298-299; es-Suyutî, Abdurrahman Celaluddin b. Ebi Bekr (ö. 911/1505), *ed-Duru'l-Mensûr fi't-Tefsîri'l-Mensûr*, I-VIII, Dabt ve tashih: Daru'l-Fikr, Matbaatu'l-İmam, I. tb. , by. , ty. , I, 685-686).

⁷⁴ Bkz. Heyet, *Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Mmeâli*, Divantaş, Diyanet Vakfı Neşriyatı, Ankara 1993, s. 36.

evlenmesinin batıl olduğunu söyleyen cumhur fakihlerinin görüşüne göre yapılmıştır. Çünkü onlara göre ayetin muhatabı velilerdir.

Cessas, “*onlara engel olmayın*” hitabının muhatabının veliler, kocalar ve diğer insanlar (bütün müminler) olmasının muhtemel olduğunu, ancak ayetin zahirinin, hitabın kocalara olmasını gerektirdiğini söyler.⁷⁵

Zemahşerî de ayetin muhatabının veliler, kocalar ve diğer insanlar (bütün müminler) olmasının muhtemel olduğunu, ancak Cessas'ın aksine, hitabın tüm insanlar olduğunu tercih eder.⁷⁶

Muhatap kocalar olunca ayetin manası şöyle olur: “Boşadığınız kadınların iddetlerini uzatmak suretiyle onların kocalarıyla (ileride evlenince kocaları olacak olan talipleriyle)⁷⁷ evlenmelerine engel olmayın.” Bu, tıpkı bir önceki ayette (Bakara 231): “Haksızlık ederek ve zarar vermek için onları nikâh altında tutmayın” denildiği gibidir.⁷⁸ Çünkü bazı erkekler, cahiliye âdeti ve kıskançlık nedeniyle boşadıkları eşleri başka erkekle evlenmesin diye iddetlerinin bitmesine yakın eşlerine dönerler, sonra yine boşarlar ve tekrar dönerler ve bunu tekrar ederler ve kadınların iddetlerini uzatarak onlara zarar verirler ve zulmederlerdi. Bu kötü âdet yasaklanmıştır.⁷⁹ Hanefî fakihi Serahsî (ö. 483/1097) de ayetin muhatabının kocalar olduğunu kabul eder ve şöyle der: “Ayetin başında Allah, ‘boşadığınız zaman’ demiştir. Buna göre kim ki eşini boşar ve onun iddeti son bulursa, bir başkası ile evlenmesine engel olamaz.”⁸⁰

Fahrudin Razî (ö. 606/1209), “*onları engellemeyin*” ayetinin muhatabının çoğunluğa göre veliler, bazılarına göre ise kocalar olduğunu kaydetmiş ve hitabın kocalara yönelik olduğu görüşünü tercih etmiş; tercih gerekçesini de şöyle açıklamıştır:

“*Kadınları boşadığınız ve onlar da bekleme sürelerini bitirdiklerinde onlara engel olmayın*”⁸¹ ayeti, hitabın kocalara yönelik olduğuna delalet eder. Çünkü ayet şart ve cezadan oluşan bir tek cümledir. Ayetin ‘*kadınları boşadığınızda*’ bölümü şarttır ve hitap kocalardır. Cezanın da kocalara hitap olması gerekir ki, o da

⁷⁵ el-Cessas, II, 103.

⁷⁶ ez-Zemahşerî, el-Keşşâf, I, 369.

⁷⁷ Ayetteki “*ezvacehunne (kocaları)*” lafzı, kadınlar ile evlenmek isteyen erkekleri ifade eder. Çünkü onların talipleri, evlendiklerinde kocaları olurlar. Araplarda bu tür ifadeler kullanılmaktadır. (er-Razi, Fahrudin, III, 407-408).

⁷⁸ el-Cessas, II, 103.

⁷⁹ ez-Zemahşerî, el-Keşşâf, I, 369; eş-Şevkânî, Fethu'l-Kadir, I, 242-243 .

⁸⁰ el-Serahsî, V, 11-12.

⁸¹ el-Bakara 2/232.

'onlara engel olmayın' kısmıdır. Eğer böyle olmazsa ayetin takdiri şöyle olur: 'Ey kocalar, kadınları boşadığınızda, ey veliler, onların evlenmelerini engellemeyin!' Bu durumda şart ile ceza arasında asla uyum olmaz. Bu ise ayetin tutarsızlığını gerektirir ki, Allah kelamının bu gibi tutarsızlıktan tenzih edilmesi vaciptir.

Hitabın kocalara yönelik olduğu iki yönden daha teyit edilebilir:

Birincisi: Talakla ilgili birinci ayetten buraya kadar hitapların hepsi kocalara yönelik olmuştur ve asla veliler zikredilmemiştir. Dolayısıyla 'onlara engel olmayın' hitabının velilere yönelik olduğunu kabul etmek nazmın hilafına olur.

İkincisi: Önceki ayette, boşadıkları kadınlara iddetleri bitmezden önce nasıl muamele edecekleri hususunda hitap kocalara yöneltilmiştir. Bu ayette de kadının iddeti bittikten sonra, kocanın ona muamele keyfiyeti hususunda da hitabın yine kocaya yönelik olması uygun düşer. Bu durumda kelam muntazam, tertip düzgün olur ve ayette tutarsızlık olmaz. Fakat hitabın velilere yönelik olduğunu kabul etmemiz halinde ayette belirtilen şekilde güzel ve latif tertip meydana gelmez. Bu nedenle hitabın kocalara yönelik olduğunu kabul etmek daha iyidir. Zira Kur'an'ın nazmını korumak, Ma'kıl ile ilgili nüzul sebebi hakkında varit olan ve hitabın velilere yönelik olduğunu bildiren haber-i vahidi korumaktan evladır."⁸²

Diğer yandan Cessas, ilgili haber-i vahidin senesinde meçhul ravi bulunması nedeniyle sabit olmadığını ileri sürmektedir.⁸³

Zemahşerî'nin tercih ettiği gibi ayetin muhatabının müminlerin tümü olduğunun kabul edilmesi halinde, kadının iyi geçim yaparak mutlu bir aile kurabileceğine inandığı ve hoşlandığı birisiyle örfe uygun olarak evlenmek istemesine engel olan herkes (kocas, velileri ve bütün müminler) ayetin muhatabı olmuş olur.

Çünkü Müslümanlar, İslam'a göre müminlerle ilgili genel menfaatin gerçekleşmesine kefilirdiler. Bu durumda sanki Allah şöyle buyurmuş olur: "Ey iman edenler! Sizler kadınları boşayınca, onlar da iddetlerini bitirince, kocaları veya başkalarını onlar ile nikâhlanmak isterlerse, kadınlar da onlar ile nikâhlanmaya razı olurlarsa, o kadınların evlenmek istedikleriyle evlenmelerine engel olmayınız!"⁸⁴

Ayetin muhatabının genel olmasının hikmeti; müminlerden biri, veliler, kocalar veya başkaları tarafından kadına yönelik bir kötülük gördüğü zaman, onu önlemenin müminler üzerine vacip olduğunun bilinmesini sağlamaktır. Zira Müs-

⁸² er-Razî , Fahrüddin, III, 406-407.

⁸³ el-Cessas, II, 103.

⁸⁴ Reşid Rıza, es-Seyyid Muhammed, *Tefsîru'l-Kur'ani'l-Azîm eş-şehîr bi Tefsîri'l-Menâr*, I-XII, I. tb. , Daru'l-Fikr, Beyrut 1923., II, 402-403.

lûmanlar bir kötülüğü görür, sükût eder ve onu önlemez ve kötülüğe razı olurlarsa günahkâr olurlar.⁸⁵

Buna göre bir Müslüman, kadına yönelik bir şiddeti veya mağduriyeti görürse, onu önlemek için -öğüt verme açısından- gerekli çabayı göstermelidir. Kendi imkânları ile bunu başaramazsa ilgili kamu kurumunu bilgilendirmelidir. Hatta kadınlara yönelik şiddet ve mağduriyetin yaygın olması halinde siyasî amaç, mal ve cana yönelik şiddet taşımamak şartıyla bireysel ve toplu olarak sözlü, yazılı ve görsel yollarla gerekli uyarı ve bilgilendirmeler de yapılabilir.

Kadının istediğiyle evlenmesinin hakkı olduğuna ve onun hoşlanmadığı birisiyle evlenmeye zorlanmaması gerektiğine: "Kaynaşmanız için size kendi (cinsiyetinizden) eşler yaratıp aranızda sevgi ve merhamet var etmesi de O'nun (varlığının) delillerindedir" ayeti de delalet etmektedir.⁸⁶ Çünkü sevilmeyen ve hoşlanılmayan eşler arasında ayetin ifade ettiği sevgi ve şefkat asla gerçekleşemez.

Bu münasebetle şunlar da söylenebilir: İlgili ayet her ne kadar kimilerine göre dul kadınlar hakkında nazil olmuş ise de şumulüne yalnız dul kadınlar değil, dul ve kız bütün kadınların girebileceği düşünülebilir. Zira bilinen usul kaidesine göre, "sebebin hususiyeti hükmün umumiyetine mani değildir." Ayetin muhatabının genel olduğunun kabul edilmesiyle, kadının evlenmesine engel olan veya evlenmesinde şiddet ve baskı uygulayan herkes ayetin muhatabıdır. Bu durumda kocası, velisi, çocukları; yalnız erkekler değil halası, teyzesi gibi kadınlar, çalıştığı kurum ve kuruluştaki âmiri veya patronu, kadının/kızın birden fazla talibi olması halinde, tercih etmediği talibi/talipleri vs. gibi bütün baskı unsurları ayetin muhatabı olurlar.

Daha önce belirtildiği gibi cahiliye âdetlerinden biri de erkeklerin kadınların evlenmesinde baskı yapmaları idi. Çünkü kadını velisinin evlendirmesi Arapların âdetiydi. Zira (bazı veliler), sırf kendi arzusuna uyarak bazen kadını hoşlanmadığı birisiyle evlendirir, bazen de hoşlandığıyla evlenmesine engel olurdu.⁸⁷ Günümüzde de bazı ailelerde bu tür uygulamaların olduğu bilinmektedir.

Söz konusu ayetin kadının evlenmesinde ona vermiş olduğu hakkı, bugün dahi pek çok insan anlamaktan aciz kalmaktadır. Başka bir ifade ile pek çok çağdaş insan, ayetin belirtilen içeriğini anlama ve kabul etme düzeyine çıkamamıştır. Meselâ kadın dengi bir erkeği kendine eş olarak seçtiği ve evlenmelerinde şer'î bir engel olmadığı halde kimi ailelerde şiddete maruz kalmaktadır. Bazen de boşanan kadın, seçtiği bir erkekle evlenmek isteyince ve bu evlenmede şer'an bir sakınca olmadığı halde, eski kocası ona şiddet uygulamakta ve evlenmesine karşı

⁸⁵ Reşid Rıza, II, 403.

⁸⁶ er-Rum 30/21.

⁸⁷ Reşid Rıza, II, 401.

çıkılmaktadır; hatta bazen kadını öldürmektedir. Oysa bu gibi davranışlar, cahiliye âdetlerinden olup, İslam yasaklamış ve kadına eşini seçme özgürlüğü vermiştir.

İfade edildiği gibi zikredilen ayetlerde, *nikâh akdi* kadına nispet edilmiş olduğu için Hanefilere göre onun velisiz kendi başına evlenmesi caiz ve geçerlidir.

Sünnet'ten Deliller

Hanefiler, kadının kendi başına evlenmesinin caiz olduğu görüşlerini desteklemek için bir takım hadisler de zikretmişlerdir:

I. "Dul kadın, kendi (evliliği hususunda) velisinden daha fazla hak sahibidir; bakireden ise izin istenir, onun izni susmasıdır." (Başka bir rivayette) "Dulun veli ile bir işi yoktur" ⁸⁸ buyrulmuştur. Yani "Dul kadının evlenmesi, velisine değil kendine aittir." ⁸⁹

Hadisin, dul kadın ve bakirenin evlendirilirken mutlaka rızalarının alınması gerektiğine delaleti açıktır. Dulun rızası sözlü ifade ile gerçekleşmektedir. Hadiste sözü edilen bakireden kastedilen akıllı ve ergen olan kızdır. Onun evlendirilmesinde de rızasının alınması şarttır. Ancak rızasının alınması, onda utanma duygusunun galip olması nedeniyle susması iledir ki, susma konuşma/sözlü ifade yerine geçmektedir. ⁹⁰ Eğer kız, iznini (rızasını) sözlü olarak belirtirse bu (onun irade beyanı yönünden) daha güçlüdür.⁹¹

Ebu Hanife'ye göre, temyiz kudretine sahip **ergen kız**, baba ve dede tarafından rızası alınmak şartıyla evlendirilebilir; rızası alınmadan -babası dâhil- hiçbir kimse tarafından zorla evlendirilemez, evlendirilmesi hâlinde nikâh caiz değildir.⁹² Zira ona göre ergen her kızın evlenmesinde izninin alınması vaciptir (Hanefî istilahında **farz** anlamındadır). Evzaî ve daha başkaları da bu görüştedirler.⁹³

İbn Kayyim el-Cevziyye, kızın evlenmesiyle ilgili Hz. Peygamber'in "*bakireden izin istenir*" hükmü hakkında şöyle der: "Bu hükmün gerektirdiği sonuç, ergen

⁸⁸ Müslim, *Sahihi Müslim bi Şarhi'n-Nevevi*, IX, 203; ez-Zeylaî, Cemalüddîn Ebu Muhammed Abdullah b. Yusuf (ö. 762 H.), *Nasbu'r-Raye li Ehadisi'l-Hidaye*, 3. tb., I-IV, Daru İhyai't-Turasi'l-Arabî, Beyrut-Lübnan 1407/1987, III, 183; eş-Şevkânî, *Neylu'l-Evtar*, VI, 137.

⁸⁹ et-Tahavî, *Şarhu Medâni'l-Âsâ*, III, 11; el-Cessas, II, 100.

⁹⁰ es-San'ânî, Muhammed b. İsmail el-Kehlânî el-Emîr (ö. 1182/1059), *Subülüs-Seldm maa Şarhi Buluğ'i'l-Merâm li'bn Hacer el-Askalanî*, tab. 4, (ö. 852/773), I-IV, Mustafa el-Babî el-Halebî, Kahire 1379/1965, III, 118-119.

⁹¹ İbn Kayyim, el-Cevziyye, Ebu Abdillâh Muhammed b. Ebi Bekr (ö. 751/1350), *Zadu'l-Medd fî Hedyi Hayri'l-Ibdâd*, 23. tb., I-V, Tahkik: Şuayb Amavut ve Abdulkadir Amavut, Müessesetü'r-Risale, Beyrut, 1409/1989, V, 100.

⁹² et-Tahavî, *Şarhu Maâni'l-Âsâr*, IV, 92; ; es-Serahsî, c. , V, 2; es-Semerkandî, II, 224; ez-Zemahşerî, *Ruûsu'l-Mesâil*, s. 371, rakam: 247.

⁹³ en-Nevevî, Ebu Zekeriyya Muhyiddîn b. Şeref (ö. 677/1278), *Şarhu Sahihi Müslim*, I-XVIII, Dar İhyai't-Turasi'l-Arabî, 2. tb., Beyrut-Lübnan 1392/1972, IX, 204.

kızın evlenmeye zorlanamayacağı ve onun ancak rızası ile evlendirilebileceğidir. Bu, selefî cumhurunun, Ebu Hanîfe'nin ve kendisinden nakledilen rivayetlerden birinde Ahmed'in görüşüdür. O, kendisiyle Allah'a itaat ettiğimiz ve ondan başkasına inanmadığımız dinin görüşüdür. O görüş, Rasûlullah'ın emrine, yasağına, hükmüne, dininin kaidelerine ve ümmetinin maslahatlarına uygun olan görüştür."⁹⁴

Kızın evlenmesi hakkındaki ilgili hadisin yorumunda Şafîî, İbn Ebû Leylâ, İmam Ahmed, İshak ve başkaları şöyle demişlerdir: "Kızın evlenmesinde izninin (rızasının) alınması emredilmiştir. Eğer veli, baba veya dede ise izin alınması menduptur; eğer izinsiz evlendirirse, ona olan şefkatinin derinliğinden dolayı evlendirmesi geçerlidir. Eğer veli, baba ve dededen başka birisi ise, kızıdan izin alması vaciptir; izinsiz evlendirmesi geçerli değildir."⁹⁵

Hadiste "*daha fazla hak sahibidir*" olarak tercümesini yapmış olduğumuz sözcüğün arapçası "*ehakku*" kelimesidir ve ilgili konuda müşareket manası içermekte olup şu anlamı ifade etmektedir: Dul kadının evliliğinde, kendisinin ve velisinin hakkı vardır; ancak kadının hakkı velinin hakkına nispetle daha fazladır/üstündür. Bundan dolayı veli onu dengi birisiyle evlendirmek ister, o reddetse, kadın evlenmeye zorlanamaz; kadın dengi birisiyle evlenmek ister, velisi reddetse, veli onun istediği ile evlenmesine muvafakat etmeye zorlanır. Veli kararında ısrar ederse, kadını hâkim evlendirir. Bu, dul kadının evlenmesinde hakkının velisinin hakkından daha güçlü ve üstün olduğuna delalet eder."⁹⁶

Kanaatimize göre hadis, evlenme konusunda, kız olsun dul olsun babanın kızıyla, baba yoksa velinin velayeti altındaki kadın/kız ile istişare etmesi gerektiğine delalet etmektedir ve sanki Şâri' şöyle demektedir: Ey baba veya ey veli! Evlenme çağına gelmiş kızın ile onun evlenme konusunu onunla istişare et, istişare etmeden kendi dilediğin gibi rızası hilafına ve istemediği kimse ile onu evlendirme!

2. Rivayete göre, Ensar kadınlarından dul olan Hansâ'yı, rızasını almadan babasının evlendirmesi üzerine, kadının durumu Rasûlullah'a arz etmesi neticesinde, nikâhı Hz. Peygamber tarafından feshedilmiştir.⁹⁷

3. Rızası olmadan hoşlanmadığı birisiyle babası tarafından evlendirilen bir kız, Rasûlullah'a gelip durumunu anlatmış, Hz. Peygamber onu, nikâhı kabul edip etmemekte muhayyer bırakmıştır.⁹⁸

⁹⁴ İbn Kayyim, V, 96.

⁹⁵ en-Nevevî, *Şarhu Sahihî Müslim*, IX, 204.

⁹⁶ en-Nevevî, *Sahihu Müslim bi Şarh'ın-Nevevî*, IX, 204. Hadisin benzer yorumu için bkz. et-Tahavî, *Şarhu Maâni'l-Âsâr*, III, 11.

⁹⁷ el-Buharî, Nikâh, 41; ez-Zeylâî, III, 182-183; eş-Şevkânî, *Neylu'l-Evtar*, VI, 137.

⁹⁸ İbn Kayyim, *Zadu'l-Meâd*, V, 95. (Ebu Davud, Nikâh, Bâb fil-bikr yüzevvücühâ ebûhâ ve lâ yeste'muruhâ).

4. Hz. Peygamber, Ümmü Seleme'ye evlenme teklifinde bulunmuş, Ümmü Seleme'nin, velilerinin mevcut olmadığı itirazı üzerine Rasûlullah, “*velilerinden benden razı olmayan yok*” demiş ve Hz. Peygamber onunla velisiz evlenmiştir.

⁹⁹

5. Velisiz evlenmenin cevazında sahabe uygulamaları da bulunmaktadır. Bunlardan biri, Hz. Aişe'nin kardeşi Abdurrahman'ın kızını evlendirmesidir. Rivayete göre Hz. Aişe, Abdurrahman Şam'da iken ve onun iznini almadan kızını evlendirmiştir.¹⁰⁰ Abdurrahman durumu öğrenince kızmış, ancak kızının nikâhını feshetmemiştir. Velisiz nikâh caiz olmasaydı, Hz. Aişe kardeşinin kızını, onun bilgi ve izni olmadan evlendirmezdi.¹⁰¹

Hadisler, ifade edildiği gibi kadının velisiz kendi başına evlenmesinin caiz olduğuna delalet etmektedir.

Akli Delil

Hanefiler, kadının kendi başına evlenmesini, malı hakkındaki tasarrufuna kıyas ederler. Buna göre kadın, kişisel malı üzerinde kendi iradesiyle tasarruf yapabildiği gibi, kendine eş seçme ve evlenme akdini yapmakta da tasarruf yapabilir. Zira bu akitlerden her biri kadının kendisine ait hakların kullanılmasından ibarettir; birinde şahsı, diğerinde ise malı söz konusudur. Ancak onun evlendirilmesinde, evlilik muamele ve merasimleri münasebetiyle erkeklerin bulunduğu yerlere gitmesi gerekeceğinden dolayı kendisine arsızlık nispet edilmesin diye evlenmesinde veli istenir. Lâkin bu (şart, vacip veya rükün değil) müstehaptır.¹⁰² Bu görüşü Hanbelî fakihlerinden İbn Kayyim el-Cevziyye de savunmaktadır.¹⁰³

Bu konuda şunlar da söylenebilir: Evlenmede kadına ve velilere yönelik amaçlar bulunmaktadır. Bunlar derecelendirilecek olursa, kadına yönelik olanlar asli ve önceliklidir, velilere yönelik olanlar ise ikinci derecededir. Kadını ilgilendiren ve ona özel olan amaçlar, cinsel ilişkinin helallığı, nafakanın, konutun ve buna benzer kadına özel olup velilerden hiç birinin ortak olmadığı diğer hakların nikâh sayesinde kazanılmış olmasıdır. Nikâhın velilere yönelik ikinci derecede kabul edilen faydalarından en başta geleni, kemali, denklige riayet edilmesine bağlı olan kayın hısımlığıdır (musaheretir). Bu gibi sözleşmelerde asıl olan, sözleşmenin asıl

⁹⁹ et-Tahâvî, *Şarhu Maâni'l-Âsâr*, III, 11-12; el-Cessas, II, 102; es-Serahsî, V, 12.

¹⁰⁰ et-Tahâvî, *Şarhu Maâni'l-Âsâr*, III, 8.

¹⁰¹ es-Serahsî, V, 12.

¹⁰² el-Kudûrî, c. 2, III, 8-9; el-Cessas, II, 103; es-Serahsî, V, 12-13; el-Merginanî ve İbnu'l-Humam, III, 257-258.

Şafililer, Hanefilerin evlenme velâyetini, mâlî velâyete kıyas etmelerini, “*kıyas maâ'l-fânk*” olarak nitelendirirler ve reddederler. (Bkz. Şaban, Dönmez, s. 127).

¹⁰³ İbn Kayyim, *Zadû'l-Meâd*, V, 96-97.

maksadını ilgilendiren kişinin sözleşmeyi kendisinin yürütmesidir. İkinci derecede hak sahibi olanların ise kendilerine yönelik menfaatlerin gerçekleşmediği durumlarda (kadının dengi olmayan birisiyle evlenmesi veya mehr-i misilden az mehirle evlenmeye razı olması gibi) akde itiraz etme haklarının bulunması yeterlidir. Dolayısıyla kadın, nikâh akdini kendisi yapmakla kendine özel bir hakta tasarruf etmiş olmaktadır. Akıllı ve ayırt etme gücüne malik olmakla o buna ehildir.¹⁰⁴

Kadının kendi başına evlenmesinin caiz ve geçerli olduğu hakkında Hanefilerin ileri sürdükleri Kitap, Sünnet ve akli delilleri sunduktan sonra, cumhurun delillerini zikredeceğiz.

Cumhurun Delilleri

Cumhuru oluşturan İmam Malik, Şafî, Ahmed (ondan gelen iki rivayetten sahih olanı) ve onlara tabi fakihlere göre kadının velisiz nikâh akdi yapması caiz değildir.¹⁰⁵ Cumhur, görüşlerini ispat için Kitap, Sünnet ve akli delillere başvurmuştur.

Kitap'tan Deliller

1. "Aranızdaki bekârları evlendirin..."¹⁰⁶

2. "İman etmedikçe putperest erkekleri (kızlarınızla) evlendirmeyin."¹⁰⁷

3. "Kadınları boşadığınız ve onlar da bekleme sürelerini bitirdiklerinde, aralarında örf'e göre anlaştıkları takdirde, onların kocalarıyla evlenmelerine engel olmayın."¹⁰⁸

4. "Kendilerine mehir tayin ederek evlendiğiniz kadınları, temas etmeden boşarsanız, tayin ettiğiniz mehrin yarısı onların hakkıdır. Ancak kadınların vazgeçmesi veya nikâh bağı elinde bulunanın vazgeçmesi hali müstesnadır."¹⁰⁹

Birinci ve ikinci ayetlerde hitap velilere yöneltilmiştir. Bu, kadının evlenmesinde yetkilinin veliler olduğuna delalet eder.¹¹⁰

Üçüncü ayette de hitap yine velileredir. Kadınların evlenmek istedikleri eski kocalarıyla evlenmelerine engel olmalarını velilere yasaklamıştır. Bu ayet de diğerleri gibi, nikâh akdinin kadının elinde olmayıp, velinin elinde olduğuna delalet eder. Çünkü menetme, ancak menedilen şey elinde olan hakkında gerçekleşir.

¹⁰⁴ Şeltut ve es-Sayis, s. 58.

¹⁰⁵ İbnu'l-Arabî, I, 201; el-Kurtubî, III, 158; XII, 239; İbn Rüşd, II, 7.

¹⁰⁶ en-Nûr, 24/32.

¹⁰⁷ el-Bakara 2/221.

¹⁰⁸ el-Bakara 2/232.

¹⁰⁹ el-Bakara 2/237.

¹¹⁰ İbnu'l-Arabî, III, 1376; el-Kurtubî, XII, 239-240.

Ayrıca ayetin nüzul sebebi de bu görüşü destekler. Daha önce de zikredildiği gibi rivayete göre Ma'kıl, kız kardeşini evlendirmiş, sonra kocası onu boşamış, kadının iddeti bittikten sonra rızası ile tekrar evlenmek için Ma'kıl'dan istemiş; Ma'kıl isteği reddetmiştir. Bunun üzerine ayet inmiş ve Ma'kıl onları evlendirmiştir.

Eğer kadının kendi başına evlenme yetkisi olsaydı, kendisini boşamış olan eski kocası ile evlenmeye rızası olduğuna göre evlenirdi. Oysa böyle olmamıştır. Bu, ayetin muhatabının veliler olduğuna delalet eder.¹¹¹ İmam Şafî, bu ayetle ilgili olarak şöyle demiştir: “ (Bu ayet), Kur'an'da velinin, kadının evlenmesinde hakkı olduğuna ve kadın örf'e uygun olarak birisiyle evlenmeye razı olduğu zaman velinin onun evlenmesine engel olmaması gerektiğine delalet eden en açık ayettir.”¹¹² Örf'ten kastedilen ise, evlenmenin veli ve iki şahit ile yapılmasıdır.¹¹³

Dördüncü ayetteki “*nikâh bağı elinde bulunan*” ifadesinin tefsirinde, “ İmam Malik, kadim (eski görüşünde) Şafî “*nikâh bağı elinde bulunanın*” veli olduğunu söylemişlerdir.¹¹⁴ Bu da yine kadının evlenmesinin velisinin yetkisinde olduğuna delalet eder.

Cumhur, belirtildiği gibi zikredilen ayetlerdeki hitabın velilere yönelik olduğu görüşünden hareketle, kadının velisiz kendi başına evlenmesinin caiz olmadığına hükmetmiştir.

Sünnet'ten Deliller

Cumhurun, kadının nikâh akdinin velisiz yapılamayacağı hakkında ileri sürdüğü hadisler:

1. “Nikâh ancak veli ile olur.”¹¹⁵
2. “Nikâh, ancak veli ve iki adil şahit ile olur.”¹¹⁶

Her iki hadis küçük, büyük, bekâr ve dul her kadının nikâhı hakkında genel (âm) olup, velisiz nikâh akdinin caiz olmayacağına delalet eder. Ayrıca “veli” lafzı-

¹¹¹ el-Kurtubî, III, 72; 158; XII, 239-240.

¹¹² eş-Şafî, V, 12.

¹¹³ el-Maverdî, *el-Havî'l-Kebir*, XI, 59.

¹¹⁴ Bkz. İbnu'l- Arabî, I, 219; el-Kurtubî, III, 206-207. “*Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meâli*”nde ilgili ayetin tercümesi İmam Malik ve Şafî'nin (eski görüşü) esas alınarak “*nikâh bağı elinde bulunan*” in veli olduğu şeklinde tercüme edilmiştir. (Heyet, TDV, s. 37, Bakara 237'nci ayetin tercümesi).

¹¹⁵ el-Maverdî, *el-Havî'l-Kebir*, XI, 59; et-Tahavî, *Şarhu Meâni'l-Âsâr*, III, 9; ez-Zeylâî, III, 183. (Hadis için bkz. Ahmed, *el-Musned*, IV, 394, 413; Tirmizî, Ebu Davud, Darimî, İbn Mâce, Beyhakî, Hâkim, Kitabu'n-Nikâk).

¹¹⁶ el-Maverdî, *el-Havî'l-Kebir*, XI, 60. (Bkz. el-Beyhakî, Ebu Bekr Ahmed b. el-Huseyn (ö. 456/1066), *es-Sünenü'l-Kübrâ maa Cevheri'n-Nakî li'bnî Türkânî*, I-X, Daru'l-Ma'rife, Beyrut-Lübnan, ty. , VII, 124).

nin müzekker sıygasıyla ifade edilmesi, velinin erkek olmasının da şart olduğuna delalet eder.¹¹⁷

3. "Hangi kadın velisinin izni olmadan evlenirse, onun nikâhı batıldır, batıldır, batıldır (yoktur, hukuki sonuç doğurmaz). Eğer (kendini nikâh ettiği kişi) ona cinsel ilişkide bulunmuş ise, ilişkiyi helal etmesi/sayması nedeniyle kadın mehri hak eder. Eğer veliler, kadının evlendirilmesinde anlaşamazlarsa, o takdirde velisi olmayanın velisi sultandır."¹¹⁸

Hadisin, kadının nikâhında velinin şart olduğuna ve velisiz nikâhın batıl olduğuna delaleti açıktır.¹¹⁹

4. "Kadın kadını evlendiremez, kadın kendi nefsinin de evlendiremez, kendini evlendiren (kendi başına velisiz evlenen işte) o, zâniyedir."¹²⁰

Hadisin, kadının velisiz kendi başına evlenemeyeceğine, başka kadını da evlendiremeyeceğine delaleti açıktır.

5. " Dört (kişinin) hazır olmadığı her nikâh zinadır: Koca, veli ve iki şahit."¹²¹

Kadının velisiz nikâh akdinin caiz olmadığı konusunda sahâbenin icmaı vardır. Tabîilerden de onlara muhalefet eden olmamıştır. Çünkü kadın ergen olmazdan önce, onun üzerinde velisinin iki hakkı vardır: Birincisi, dengi ile evlenmesini istemek; ikincisi ise, nikâh akdini yapmak. Kadının ergen olması, velinin onun üzerindeki dengi ile evlenmesini isteme hakkını düşürmediği gibi, nikâh akdi hakkını da düşürmez.¹²²

Cumhur, zikredilen hadislerden kadının velisiz kendi başına nikâhını akdetmesinin caiz olmadığı ve batıl olduğu hükmünü çıkarmıştır.

Akli Delil

Nikâhın çeşitli amaçları bulunmaktadır. Bunlardan biri, aileler arasında sosyal bağ kurulmasıdır ki bunun doğru yapılması gerekir. Kadında eksik seçim yapma ve çabuk aldanma niteliği bulunduğu için isabetli seçim yapamaz. Özellikle onda kendisine erkeklerden gelen iltifata ilgi duyma ve boyun eğme zaafı bulunmasından dolayı, iltifat onun evliliğin maslahat yönünü anlamasını engelleyebilir ve eş seçiminde hata edebilir. Nikâhın maksatlarının en mükemmel şekilde gerçekleştirilmesi için...

¹¹⁷ el-Maverdî, *el-Havi'l-Kebir*, XI, 60.

¹¹⁸ eş-Şafîî, *el-Umm*, V, 13; el-Maverdî, *el-Havi'l-Kebir*, XI, 60; el-Beyhakî, VII, 105, 107. (Bkz. Ebu Davud, Tirmizî, İbn Mâce, İbn Hibbân, Hâkim. Kitabu'n-Nikâh).

¹¹⁹ el-Maverdî, *el-Havi'l-Kebir*, XI, 60.

¹²⁰ el-Maverdî, *el-Havi'l-Kebir*, XI, 60. (Bkz. İbn Mâce, Nikâh, 1882).

¹²¹ el-Maverdî, *el-Havi'l-Kebir*, XI, 62. (Hadisi, Beyhakî bazı lafız değişikliğiyle ve "sifâh (zind)" lafzı bulunmadan zikretmiştir. VII, 125). Hadisi, benzer lafızlarla Serahsî de zikretmiştir. (*el-Mesut*, V, 11).

¹²² el-Maverdî, *el-Havi'l-Kebir*, XI, 62-63.

şebilmesi için kadının nikâhını bizzat yürütmesi yasaklanmıştır.¹²³

Kadının velisiz evlenmesinin hükmü hakkındaki Hanefî ve cumhur fakihlerinin görüş ve delillerini kaydettikten sonra değerlendirme ve tercih yapmak istiyoruz.

Eleştiri ve Tercih

Cumhurun, kadının evlenmesinde velinin lüzumu hakkındaki delillerinden biri olan “*Aranızdaki bekârları evlendirin*”¹²⁴ ayetidir. Ayetteki “*bekârlar*” olarak tercümesi yapılmış olan sözcüğün aslı “*eyâmâ*”dır. *Eyâmâ*, çoğul isim olup tekili “*eyyim*”dir; erkek ve kadın için bekâr, eşsiz manasında kullanılmaktadır. Karısı olmayan erkeğe “*eyyim*” denildiği gibi kocası olmayan kadına da “*eyyim*” , “*eyyime*” denilmektedir.¹²⁵

İbnu'l- Arabî, “*eyyim*” in kocası ölen kadın olduğunu söylemiştir.¹²⁶ Maverdî, tefsirinde “*eyyim*” için iki görüş zikretmiştir: Biri kocası ölen kadın; diğeri ise kız olsun, dul olsun kocasız kadındır. *el-Havî'l-Kebîr*” de ise Maverdî, “*kocası olmayan kadın*” demekle yetinmiştir.¹²⁷

Müfessirler, ayetteki “*enkihû (evlendirin)*” hitabının muhatabı hakkında üç görüş olduğunu bildirmişlerdir:

I. Hitap, nikâh akdini bizzat yapmaları için özellikle velilere yönelik değildir. Aksine güçlü bir ihtimalle hitap genel olup bütün müminlere yöneliktir ve genel yasama türündendir ve evlenmeyi teşvik etmektedir. Dolayısıyla Müslümanlar, eşi olmayan kadın erkek her müslümanı evlendirmek üzere görevlendirilmişlerdir. Bundan amaç ise evlenmeyi kolaylaştırmak ve kadınları evlilik konusunda kısıtlamamakla namus ve iffetin korunmasını sağlamaktır.¹²⁸ Bu durumda ayetin manası şöyledir: “*Ey müminler! Aranızdaki nikâha ihtiyacı olan bekâr erkek ve kadınları evlendirin.*”¹²⁹ Bu görüşü benimseyenler arasında İbn Abbas da bulunmaktadır.¹³⁰ Emrin mucebî (gerekirdiği hüküm) ise Cessas nezdinde nedbtir.¹³¹

¹²³ İbn Kudame, *el-Muğnî*, VII, 8; el-Buhûtî, Mansur b. Yûnus (ö. 1051/1641), *Keşşâfû'l-Kınd' an Metni'l-İknâ'*, I-VI, Alemu'l-Kütüb, Beyrut 1403/1983; el-Buhûtî, *er-Ravdu'l-Murbi' Şarhu Zâdi'l-Mustakni'*, 6. tb. , I-II, Daru'l-Fikr, ty. , V, 49; Şeltut ve es-Sayis, s. 58.

¹²⁴ en-Nûr, 24/32.

¹²⁵ et-Taberî, Ebu Cafer Muhammed b. Cerîr (ö. 310/923), *Camiu'l-Beyan an Te'vili Âyi'l-Kur'an*, I-XXX, Takdim: eş-Şeyh Halil el-Meys, Dabt ve Tevşik: Sıdkî Humeyd el-Attar, Daru'l-Fikr, Beyrut-Lübnan 1415/1995, cilt: X, cüz: 18, s. 167; el-Kurtubî, XII, 239-240; İbn Kesir, III, 459.

¹²⁶ İbnu'l- Arabî, III, 1376.

¹²⁷ el-Maverdî, *en-Nüket*, IV, 97; *el-Havî'l-Kebir*, XI, 4.

¹²⁸ Şeltüt, es-Sayis, s. 62.

¹²⁹ et-Taberî, X, cüz: 18, s. 167; el-Cessas, V, 178; es-Suyutî, VI, 188.

¹³⁰ es-Suyutî, VI, 188.

¹³¹ el-Cessas, V, 178.

Buna göre evlenmeye ihtiyacı olduğu halde maddi imkânsızlıktan dolayı evlene-meyen bekârları Müslümanların evlendirmeleri üzerlerine menduptur.

2. İbnu'l- Arabî ve Kurtubî'ye göre bilginlerin çoğunluğu nezdinde hitap velileredir. Bu nedenle kadın, velisiz kendi başına evlenemez.¹³²

3. Maverdî, tercihte bulunmadan hitabın velilere veya kocalara yönelik ol-duğu hakkında iki görüş belirtmiştir. Ona göre hitabın kocalara yönelik olması durumunda ayetin manası, "*ih̄tiyâç halinde bekâr kadınları nikâhlayın*", velilere yönelik olması durumunda ise, "*denkleriyle evlenmek istedikleri zaman, kocasız kadınları evlendirin*" demektir.¹³³

Kadın ve erkeklerin namus ve iffetlerinin korunmasında, neslin sıhhatli bi-çimde devamının sağlanmasında evlenmenin önemli bir vasıta olduğunun kabul edilmesi durumunda –ki öyledir- birinci görüş tercihe şayandır. Buna göre so-rumluluk konumunda bulunanların (velinin, vasinin, kamu yetkilisinin), evlenme çağına gelmiş gençlerin ve evlenmeye ihtiyacı olan herkesin evlenmelerini kolay-laştırmaları, ortaya çıkabilecek evlenme engellerini gidermeleri ve yoksulluk ne-deniyile evlenemeyenlere yardımcı olmaları gerekir.¹³⁴

Bu durumda, ayetin muhatabının salt veliler olduğunu ve kadının evliliğin-de velinin lüzumlu bulunduğunu söylemek isabetli değildir ve ayet bu konuda delil olamaz.

Cumhurun velinin lüzumu için ileri sürdüğü "*İman etmedikçe putperest er-kekleri (kızlarınıza) evlendirmeyin*"¹³⁵ ayeti de diğeri gibi yine Müslümanların gene-line yöneliktir. Amaç ise, kadının mümin olması halinde, evleneceği kişinin (koca-nın) da mümin olmasının şart kabul edilmesidir. Bu, evlilikte Müslümanların uy-ması gereken genel bir ilkedir, velilere özel bir hitap değildir.¹³⁶

Bu ayetin de diğeri gibi kadının nikâh akdinde velinin lüzumuna delil geti-rilmesi isabetli değildir.

Cumhurun iddialarına delil olarak ileri sürdükleri: "*...onların kocalarıyla ev-lenmelerine engel olmayın*"¹³⁷ ayetine gelince; bu ayet, nikâh akdi kadına nispet edilmesi nedeniyle Hanefilerin de delilidir.

Cumhur, ayetin velilere yönelik olduğunu, Ma'kıl ve kız kardeşi hakkında nazil olması sebebine dayandırmaktadır. Daha önce belirtildiği gibi Ma'kıl, kız kardeşini evlendirmiş, sonra kocası onu boşamış, kadının iddeti bittikten sonra

¹³² İbnu'l- Arabî, III, 1376; el-Kurtubî, XII, 239-240.

¹³³ el-Maverdî, en-Nüket, IV, 97-98; el-Havi'l-Kebir, XI, 4-5.

¹³⁴ es-Sabunî, II, 184-185.

¹³⁵ el-Bakara 2/221.

¹³⁶ Şeltüt, es-Sayis, s. 62.

¹³⁷ el-Bakara 2/232.

rızası ile tekrar evlenmek için Ma'kıl'dan istemiş; Ma'kıl isteği reddetmiştir. Bunun üzerine ayet inmiş ve Ma'kıl onları evlendirmiştir.

Bu nedenle cumhur, kadının evlenmesinde velinin şart olduğunu söylemektedir. Muhalif taraf ise onlara şöyle cevap vermektedir:

Ayetin sırf velilere yönelik olduğu kesin değildir. Zira muhatabın veliler, kocalar ve bütün insanlar olabileceği de muhtemeldir. Nitekim Cessas ve Fahrüddin er-Razî, hitabın kocalara yönelik olduğunu tercih ederlerken, Zemahşerî bütün insanlara yönelik olduğunu tercih etmiştir.¹³⁸

Diğer yandan cumhurun, ayetin velilere yönelik olduğuyla ilgili ileri sürdüğü Ma'kıl hadisi, hadisin senedinde meçhul râvi bulunduğu için sabit değildir. Hadis sabit olsa bile, ayetin kadının kendi başına evlenmesine delaletini nefyetmez.¹³⁹ Aksine bu ayet, "onların kocalarıyla evlenmelerine engel olmayın" ifadesinde, evlenme akdi kadına nispet edildiği için onun velisiz evlenmesinin cevazına delalet eder.

Cumhurun diğer bir delili olan: "...Ancak kadınların vazgeçmesi veya nikâh bağı elinde bulunanın vazgeçmesi hali müstesnadır"¹⁴⁰ ayetine gelince; ayetteki "nikâh bağı elinde bulunan" ifadesinden velinin kastedildiği kesin değildir. Çünkü bu konuda bilginlerin ihtilafı bulunmaktadır. İmam Malik ve Şafîî kadim (eski) görüşünde, "nikâh bağı elinde bulunan" ın "veli" olduğu görüşünü kabul etmişlerdir. Ancak Ebu Hanife ve Şafîî cedid (yeni) görüşünde, belirtilen ifadede velinin değil, kocanın kastedildiğini söylemişlerdir. Şafîî'nin sahih görüşü de budur. Ayrıca bu hususta Rasûlullah'tan Hz. Ali, İbn Abbas, Said b. el-Müseyyeb ve Şüreyh'a isnat edilen hadis de rivayet edilmiştir.¹⁴¹

Yapılan tespite göre bu ayetin de kadının evliliğinde velinin şart olduğuna delil getirilmesi isabetli değildir.

Hanefîler, cumhurun veliyle ilgili göstermiş olduğu naslardaki emirlerin – muhatabın veliler olduğunun kabul edilmesi halinde- vücuda değil, nedbe delâlet ettiğini, dolayısıyla kadının nikâhında velinin lüzumlu olduğunu gerektirmediğini ifade etmişlerdir.¹⁴² Çünkü Kur'an'da, kadının nikâh akdinde velinin muhatap alınması, vahiy döneminde mevcut olan Arap örfünün onaylanmasından ibaret olup, hükmü müstehaptır; nikâhın sıhhatinin şartı değildir. Dolayısıyla: "...bekarları evlendirin..."¹⁴³ âyeti ve benzerlerindeki kadınların evlendirilmeleri hususunda velilerin

¹³⁸ Bkz. el-Cessas, II, 103; er-Razî, Fahrüddin, III, 406-407; ez-Zemahşerî, el-Keşşaf, I, 369.

¹³⁹ el-Cessas, III, 103.

¹⁴⁰ el-Bakara 2/237.

¹⁴¹ el-Kurtubî, III, 206-207.

¹⁴² el-Kâsânî, III, 1368.

¹⁴³ en-Nûr 24/32.

muhatap alınmaları, yerleşik örfün ikrarından başka bir şey değildir.¹⁴⁴ Zira kaynakların ifade ettiğine göre, cahiliye devri Arapları arasında kızlarını rızalarını almadan zorla evlendiren veliler olduğu gibi, rızalarını alarak evlendirenler de bulunmaktaydı.¹⁴⁵

Kitap ve Sünnet'in, kadınların evlenmesinde, velileri tarafından rızalarının alınmasını istemesinde kadınlar zararına bir sakıncanın olmadığı açıktır. Çünkü kimi Araplar nezdinde, yerleşik örf'e göre kız velisinden isteniyor, veli, evlenme teklifine kızın rızasının olup olmadığını soruyor, kız razı olursa, veli evlenme akdini gerçekleştiriyor. Burada kadın zararına olan bir durum söz konusu değildir. O toplumda bunu yadırgayan da bulunmamaktadır. Dolayısıyla evlenme konusunda İslam'ın yaptığı şey, toplumda mevcut olan evlenme çeşitlerinden kadın yararına olanı ikrar etmekten ibarettir. Aslında bu durum, o günün dünyasında kadın lehine büyük bir inkılâp niteliğindedir. Nitekim Ebu Hanife ve onun gibi düşünenler, kadının evlenmesiyle ilgili varit olan şer'î delillere dayanarak onun kendini evlendirmesi konusunda ehliyet sahibi olduğunu savunmuşlardır. Bu, çağdaş Aile Hukuku uygulamalarında da –evlenme ehliyetinin bulunması hâlinde- kadına verilmiş olan yasal haklardır.¹⁴⁶

Cumhurun hadis delillerine karşı Hanefilerin yönelttiği eleştiriler:

“*Nikâh ancak veli ile dir*” hadisi, senet yönünden muhtarıdır¹⁴⁷ ve hüccet değeri yoktur.¹⁴⁸ Ayrıca hadis delil olarak kabul edilse bile, kadının kendi başına evlenmesinin caiz olmadığına değil, caiz olduğuna delalet eder. Çünkü kadın kendi başına evlenmekle, erkek gibi kendi nikâhında velayet hakkını kullanmış olur. Çünkü o, kendi malı üzerinde velayet ve tasarruf hakkına sahip olduğu gibi nikâhında da sahiptir.¹⁴⁹ Hadis ile ihticac kabul edilse bile hasen derecesinde olur ki, Hanefilerin delili olan “*Dul kadın, kendi (evliliği hususunda) velisinden daha fazla hak sahibidir.*” sahih hadisine mukavemet edemez.¹⁵⁰

¹⁴⁴ el-Kâsânî, III, 1368.

¹⁴⁵ el-Hudârî, *Tarihu'l-Ümeme'l-İslâmiyye*, I, 18-19; Cadad Ali, IV, 636.

¹⁴⁶ *Türk Medeni Kanunu*, (Yeni M.K.), Mad. 124-128. Hazırlayan: Özmen, Remzi, *Türk Medeni Kanunu*, Seçkin Yayıncılık, kanun metinleri dizisi: 7, Ankara 2002.

Nikâhta velâyet konusu hakkında tarafların görüş ve delillerinin ayrıntısı için bkz. : es-Serahsî, c. 3, V, 10 vd. ; el-Kâsânî, III, 1364 vd. ; İbn Rüşd, II, 6-7; el-Huraşî, c. 2, III, 172; eş-Şâfiî, c. 3, V, 12-13; el-Maverdî, *el-Havi'l-Kebir*, XI, 56 vd. ; eş-Şirbînî, III, 147; İbn Kudame, *el-Muğnî*, VII, 7 vd. ; el-Buhârî, *Keşşafu'l-Kınd'*, V, 48; el-Cezîrî, IV, 51; Ebu Zehra, *el-Ahvâl*, s. 112 vd. ; Ebu Zehra, *Nazariyyetu'l-Mülk*, s. 349 vd. ; Şeltüt, ve es-Sayis, s. 55 vd. ; el-Hinn, Mustafa Saîd, *Eseru'l-İhtilâf fi'l-Kavâidi'l-Usûliyye*, 2. tb., Müessesetü'r-Risâle, Beyrut, 1401/1981, s. 574-577; Karaman, I, 248-249.

¹⁴⁷ İbnü'l-Humam, III, 259.

¹⁴⁸ et-Tahavî, *Şarhu Meâni'l-Âsâr*, III, 8.

¹⁴⁹ el-Cessas, III, 103.

¹⁵⁰ Şeltüt, es-Sayis, s. 63.

Cumhurun hadis delillerinden biri de: “Hangi kadın velisinin izni olmadan evlenirse, onun nikâhı batıldır...” hadisidir.

Hz. Aişe'den rivayet edilen bu hadis mürseldir. Hadisi iddialarına delil getirenler, mürsel hadis ile ihticac etmezler. Hadisin sabit olduğu kabul edilse bile, Hz. Aişe'den buna muhalif hadis de rivayet edilmiştir. Çünkü o, kardeşi Abdurrahman Şam'da iken onun kızı Hafsa'yı bilgisi ve izni olmadan Munzir b. ez-Zübeyr ile evlendirmiştir.¹⁵¹ Râvinin, rivayet ettiği hadise muhalif davranması, rivayet ettiği hadisin zayıflığına delalet eder ve onunla ihticac edilmez. Diğer yandan hadis, cariye'nin efendisinden izinsiz evlenmesine de yorumlanabilir.¹⁵²

Cumhurun diğer bir delili olan: “Kadın kadını evlendiremez, kadın kendi nefisini de evlendiremez, kendini evlendiren (kendi başına velisiz evlenen) kadın zâniyedir” hadisine gelince; bu hadis, evlenmek için kadının nikâh toplantılarına gitmesi gerekeceğinden kerahete hamledilmiş ve oralara gitmek onun için mekruh görülmüştür. Ayrıca hadisin “kendini evlendiren kadın zâniyedir” kısmı, Hz. Peygamber'in sözü olmayıp, Ebu Hüreyre'nin sözü olduğu da bildirilmektedir. Diğer yandan kadının kendini evlendirmesi zina sayılmaz. Ancak velisiz nikâhı kabul etmeyenler, böyle bir nikâhı fasit kabul ederler. Fasit nikâh ise, mehir ve iddeti gerektirir ve onunla nesep sabit olur.¹⁵³

Hadisler sahih kabul edilse bile, kadını velinin evlendirmesi nedbe hamledilir ve onu velisinin evlendirmesi mendup olur.¹⁵⁴

Kadının nikâh akdinin sıhhatinde velinin şart olup olmadığı konusundaki tarafların delillerinin incelenmesinden, velinin şart olmayıp mendup olduğunu, dolayısıyla kadının kendi nikâhını velisiz akdetmesinin caiz olduğunu söyleyenlerin görüşü, delillerinin daha güçlü bulunması ve toplum yararına olması nedenleriyle tercihe şayandır.

SONUÇ

Araştırmamız esnasında aşağıdaki sonuçlara ulaşılmış bulunmaktayız:

Bazı Türkçe Kur'an meallerinde; boşama, boşanan eşe geri dönme ve boşanan eşin iddeti bittikten sonra onunla yeniden evlenmeyi konu edinen Bakara suresinin 231 ve 232'nci ayetlerindeki “*belâğne ecelehunne (iddetlerine ulaştıklarında)*” bölümleri -her iki ayette- “*iddet süreleri tamamen bitince/sona erince*” olarak aynı anlamda tercüme edilmiştir. Bu tercüme, yanlış anlamaya ve yanlış hüküm vermeye müsait bulunmaktadır. Hâlbuki 231'nci ayette, sürenin bitmesine

¹⁵¹ et-Tahavî, *Şarhu Meâni'l-Âsâr*, III, 8.

¹⁵² es-Serahsî, V, 12; el-Cessas, III, 103.

¹⁵³ el-Cessas, III, 103-104.

¹⁵⁴ es-Serahsî, V, 12.

yakın/süre bitmeden manası, diğerinde ise sürenin tam bitmesi kastedilmiştir. Ayetlerin siyâk ve sibâkı (bağlamı/öncesinin sonrasına olan uygunluğu) bu anlamı gerektirdiği gibi, bütün müfessirler bu hususa dikkat çekmişlerdir. Ayrıca ayetlerle ilgili hukuki içtihatlar da buna göre yapılmıştır.

Nikâh akdi, karşıt cinslerin huzur ve mutlulukları için gerekli olduğu gibi düzgün ve sağlam kişilik sahibi nesillerin yetişmesi için de gereklidir.

Kur'an, İslam toplumunda evlenmeye ihtiyacı olan kadın-erkek herkesin evlenmesini teşvik etmiş, maddi yetersizlik ve başka nedenlerle evlenmeye güç yetiremeyenlere Müslümanların yardımcı olmalarını toplumsal bir yükümlülük kabul etmiştir.

İslâm hukukçuları, ayrıntıda farklı görüşlere sahip olmalarına karşın, akıl hastası ve bunak gibi ehliyeti noksan olanların bakire veya dul olmalarına, cinsiyet ve yaşlarına bakılmaksızın – uzman hekimlerin evlenmelerinin sağlıklarına yararlı olacağına dair rapor vermeleri halinde- hâkimin izni ile velileri tarafından evlendirilmelerinin sahih olduğunu söylemişlerdir.

Fakihlerin büyük çoğunluğu, küçüklerin velileri tarafından evlendirilmelerini caiz görürken İbni Şübrüme ve onun gibi düşünen azınlık caiz görmemiştir. Osmanlı döneminde, 1917'de yürürlüğe giren Hukuk-ı Aile Karamamesi, azınlığın içtihadını esas almış ve küçüklerin velileri tarafından evlendirilmelerini geçerli saymamıştır.

Yasayla belirlenmiş yaşa gelmemiş olan küçüklerin velileri tarafından evlendirilmeleri geçerli değildir. İlgili yasaya göre kadın veya erkek on yedi yaşını doldurmadıkça evlenemez. (M. 124/I). Ancak, hâkim olağanüstü durumlarda ve pek önemli bir sebeple (kadının gebe kalmış olması gibi) on altı yaşını doldurmuş olan erkek veya kadının evlenmesine izin verebilir.

Doğa kanunu gereği buluş çağına gelmiş, yasanın evlenme yaşında kabul etmediği ve evlenmelerine izin vermediği küçük yaştaki çocuklar cinsel ilişkiye girerek çocuk sahibi olmaktadır. Bu nedenle dünyanın her yerinde **çocuk anneler** azımsanmayacak kadar çoğalmıştır ve giderek sayıları artmaktadır. Diğer yandan yasa dışı doğan çocukların biyolojik babalarının cezalandırılması için yasal işlem yapılmaktadır. Biyolojik cinsel olgunluğa gelme sonucu evlilik dışı ilişki ile anne olan kadınların ve çocuklarının maddi ve manevi yönlerden yararları dikkate alınarak evlendirilmelerine yasal zemin bulunmasının gerekli olduğu düşünülebilir. Bu düşünceden -eskiden sıkça yapıldığı gibi- çocukların velileri tarafından kayıtsız şartsız evlendirilmeleri yapılsın anlamı çıkarılmamalıdır. Biz sadece sözü edilen konuda bir hukuki boşluğun bulunduğunu ve yasal düzenlemeye ihtiyaç olduğunu ifade etmiş oluyoruz.

Evlenmede ma'rûfa (örfe) uyulması emredilmiştir. Bundan, Kur'an'ın muhatap aldığı toplumda, İslam öncesi Arap âdetlerinden olan herkesin bildiği ve uygulanmakta olan çeşitli evlenme türlerinin mevcut olduğu anlaşılmaktadır. Şâri'

bunlardan birine itibar etmiş ve sahip çıkılarak sürdürülmesini istemiş; diğerlerini ise itibara almayarak terk edilmesini emretmiştir. Evlenmede ma'rûf kıstasının belirlenmesinde fakihler arasında ihtilaf bulunmakla beraber, evlenmenin ciddiye alınması, iyi geçim sağlamak ve nesil yetiştirmek amacıyla tarafların rızaları, mehir, veli ve şahitler huzurunda yapılması, **ma'rûf evlilik** sayılmıştır. Bu evlilik, Arap toplumunda akl-ı selim sahiplerinin örfünde istikrar ederek kabul görmüş olan evlilik türü olup, Şâri' onaylamış ve uyulmasını istemiştir.

Kur'an, kadının örfe göre evlenmek için karşılıklı rıza ile anlaşmış olduğu kimse ile evlendirilmesini emretmiş, hoşlanmadığı birisiyle evlendirilmesi hususunda baskı yapılmasını, şiddet uygulanmasını ve zorla evlendirilmesini yasaklamıştır. Sünnet delilleri de bu yönde varit olmuştur. İslam'ın, kadının evliliğiyle ilgili ona verdiği hakkı ve özgürlüğü çağımızda bile pek çok insan anlayamamakta ve ona hakkını verememektedir. İslam'ın kadına verdiği bu hak tamamen onun doğasına uygun olan haktır ki, hilafının yapılması doğa kanununa "**sünnetullah**"a aykındır. Kadının ma'rûf kıstasına uygun olmak şartıyla dilediğiyle evlenmesine engel olan herkes, Allah'ın bu konudaki yasağını çiğnemiş ve ona zulmetmiş olur. Kadınlık, evlenmede ergen dul kadının açık sözlü ifadesi, kızın ise sükûtu ile rızasının alınması gerektiği hususunda sahih hadisler bulunduğunu kabul etmekle birlikte onlardan bazıları ergen kızı, rızasını almadan velisinin –özellikle baba ve dedesinin- evlendirmesinin caiz olduğunu savunmuşlardır. Oysa kız olsun dul olsun kadının evlenmesiyle ilgili delillerden, evlenme işinde kadın ile velisi arasında **istişare** yapılmasının önerildiği anlaşılmaktadır. Bu nedenle Hanefiler ve onlara uyan diğer mezheplerden kimi İslam hukukçularına göre isabetli olan, şer'î delillere ve Şâri'nin nikâh akdinde gözettiği amaca daha uygun olması nedeniyle kadın ile velisi arasında eş seçiminde anlaşmazlık çıkması durumunda, kadının seçtiği eş adayının tercih edilmesidir.

Cumhur, kadının velisiz nikâh akdini caiz görmezken Hanefiler, onların ileri sürdüğü şer'î delillerdeki emirlerin vücuda değil, nedbe delâlet ettiğini, dolayısıyla kadının nikâhında velinin şart olmayıp mendup olduğunu, mendubun ihlal edilmesiyle amelin (hukuki ilişkinin) fasit olmayacağını, bu nedenle de kadının velisiz evlenmesinin caiz olduğunu söylemişlerdir.

Kadının nikâh akdinin sıhhatinde velinin şart veya rükün olup olmadığı konusundaki tarafların delillerinin incelenmesinden, velinin şart veya rükün olmayıp mendup olduğunu, dolayısıyla kadının kendi nikâhını velisiz akdetmesinin caiz olduğunu söyleyen Hanefilerin görüşü, delillerinin daha güçlü bulunması ve toplum yararına olması nedenleriyle tercihe şayandır. Ancak bu cevaz, gençlerin velilerinden habersiz ve izinsiz evlenmelerini teşvik anlamında olmayıp, hukukî bir sonuçtur. İfade edildiği gibi evlenmede velinin izninin alınması menduptur.

KAYNAKÇA

Abdulkaki, Muhammed Fuad, *el-Mu'cemu'l-Müfehres li Elfazil-Kur'ani'l-Kerîm*, Daru'l-Fikr, 2. tb. , 1401/1981, by.

Ahmed b. Hanbel (ö. 241/855), *el-Müsned, maa Kenzi'l-Ummal*, I-VI, 5. tb. , el-Mektebetü'l-İslâmî, Beyrut 1405/1985.

Akıntürk, Turgut, *Medenî Hukuk*, 7. bs. , Betaş, İstanbul 1999; *Medeni Hukuk-Aile hukuku*, I-II, 10. bas. , II. Cilt, Beta, İstanbul 2006.

el-Âmidî, Seyfuddîn Ebu'l-Hasen Ali b. Ali (ö. 631/1233), *el-lhkâm fi Usuli'l-Ahkâm*, I-III, Mektebetu Muhammed Ali ve Evladuh, Mısır 1387/1968.

Ateş, Süleyman, *Kur'an-ı Kerîm ve Yüce Medli*, Yeni Ufuklar Neşriyatı, İstanbul, by.

Ateş, Süleyman, *Kur'an-ı Kerîm Tefsiri*, I-VI, Yeni Ufuklar Neşriyatı, Milliyet byy. , 1988.

el-Beyhakî, Ebu Bekr Ahmed b. el-Huseyn (ö. 458/1066), *es-Sünenu'l-Kübrâ maa Cevheri'n-Nakî li'bnî Türkmânî*, I-X, Daru'l-Ma'rife, Beyrut-Lübnan, ty.

Bilmen, Ö. N. , *Huku-ı İslâmiyye ve Istılahat-i Fikhiyye Kamusu*, I-VIII, Bilmen Yayınevi, İstanbul 1968.

el-Buhari, Muhammed b. İsmail (ö. 256/870), *es-Sahih*, I-VIII, el-Mektebetü'l-İslâmî, Muhammed Özdemir, İstanbul 1979.

el-Buhûtî, Mansur b. Yûnus (ö. 1051/1641), *Keşşâfü'l-Kinâ' an Metni'l-İknâ'*, I-VI, Alemu'l-Kütüb, Beyrut 1403/1983.

el-Buhûtî, *er-Ravdu'l-Murbi' Şarhu Zâdi'l-Mustakni'*, 6. tb. , I-II, Daru'l-Fikr, ty.

el-Cessas, Ebu Bekr Ahmed b. Ali er-Razî (ö. 370/981), *Ahkamu'l-Kur'an*, I-V, Tahkik: Muhammed es-Sadık Kamhavî, Daru'l-Mushaf, Kahire, ty.

Cevad Ali, *el-Mufasssal fi Tarihi'l-Arab Kable'l-İslâm*, 1. tb. , I-VIII, Mektebetu'n-Nehda, Daru'l-Melâyîn, Beyrut 1968.

el-Cezîrî, Abdurrahman (ö. 1941), *Kitabü'l-Fikh ale'l-Mezahibi'l-Erbea*, I-V, Daru İhyai't-Turasi'l-Arabî, Beyrut-Lübnan 1969.

Cin, Halil, *İslâm ve Osmanlı Hukukunda Evlenme*, 2. bs. , Selçuk Üniversitesi Yayınları No: 42, Hukuk Fakültesi Yayınları No: 3, Konya 1988.

Çantay, H. B. , *Kur'ân-ı Hakîm ve Med-i Kerîm*, I-II, Bürhaneddin Erenler Matbaası, İstanbul 1959.

Çeker, Orhan (Yayına hazırlayan), *Aile Hukuku Karamamesi*, Ebru Yayınları, Konya 1979.

Dumlu, Ömer-Hüseyin Elmalı, *Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Anlamı*, İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İzmir 2001.

Ebu Ceyb, Sadî, *el-Kâmusu'l-fikhî lugaten ve ıstılahan*, tab. I, Daru'l-fikr, Dimeşk-SURİYE, 1402/1982.

Ebu Davud, Süleyman b. el-Eşas el-Ezdî es-Sicistanî (ö. 275/889), *es-Sünen, maa Medlimü's-Sünen li'l-Hattabî*, I. tb. , I-V, İ'dâd ve ta'lîk: İzzet Ubeyd ed-Daas ve Adil es-Seyyid, Daru'l-Hadis, Beyrut-Lübnan 1388/1969.

Ebu Zehra, Muhammed, *el-Milkiyyetü ve Nazariyyetü'l-Akd fi'ş-Şerâti'l-İslâmiyye*, Daru'l-Fikri'l-Arabî, by. , ty.

Ebu Zehra (ö. 1974), *el-Ahvalu'ş-Şahsiyye*, 3. tb. , Daru'l-Fikri'l-Arabî, 1377/1958, by.

Elmalı, Hüseyin- Dumlu, Ömer, *Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Anlamı*, İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İzmir 2001.

Elmalı, Muhammed Hamdi Yazır (ö. 1942), *Hak Dîni Kur'an Dili*, I-IX, Eser Neşriyat, İstanbul 1982.

el-Feyrûzâbâdî, Mecdüddin Muhammed b. Yakûb (ö. 817/1414), *el-Kamusu'l-Muhît*, 2. tb., Tahkik: Mektebetu tahkiki't-Türas fi Müessesetü'r-Risale, Müessesetü'r-Risale, Beyrut 1407/ 1987.

el-Feyyûmî, Ebu'l-Abbas Ahmed b. Ali (ö. 770/1368), *el-Misbahu'l-Münîr*, Tahkik: Abdulazîm eş-Şimavî, Daru'l-Maarif, Kahire, ty.

Güler, İlhami-Özsoy, Ömer, *Konularına Göre Kur'an*, Fecr Yayınevi, Ankara 1996.

el-Haraşî (el-Hırşî), Ebu Abdillâh Muhammed b. Abdillâh b. Ali (ö. 1101/1689), *Şarhu Muhtasan Sîdî Halîl, maa Haşiyeti Ali el-Adevî*, I-VIII, Dar Sadır, Beyrut, by.

el-Haskefî, Alâuddin Muhammed b. Ali (ö. 1088/1677), *ed-Durru'l-Muhtar maa Reddî'l-Muhtar*, I-VIII, 2. tb. Daru'l-Fikr, by. , 1399/1979.

Heyet, *Kur'an Yolu Türkçe Medl ve Tefsir*, I-V, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2006.

Heyet, *Kur'an-ı Kerîm ve Açıklamalı Medli*, Türkiye Diyanet Vakfı, Divantaş, Ankara 1993.

el-Hinn, Mustafa Saîd, *Eseru'l-İhtilâf fi'l-Kavâidi'l-Usûliyye*, 2. tb. , Müessesetü'r-Risâle, Beyrut, 1401/1981.

el-Hudarı Beg, Muhammed (ö. 1927), *Muhadaratu't-Tarihi'l-İslâmî, I-II*, (ed-Devletu'l-Emeviyye), el-Mektebetu't-Ticariyyetu'l-Kübrâ, Mısır, ty.

İbn Abdilvehhâb, Süleyman b. Abdillâh b. Muhammed b. Abdilvehhâb, *Haşiyetu'l-Mukni' li'bni Kudame*, 3. tb. , I-IV, Müessesetü's-Saîd, Riyad, ty.

İbn Abidîn, Muhammed Emin (ö.1252/1836), *Reddü'l-Muhtar ale'd-Durri'l-Muhtar (Haşiyetu İbn Abidîn)*, I-VIII, 2. tb. , Daru'l-Fikr, by. , 1399/1979.

İbnu'l- Arabî, Ebu Bekr Muhammed b. Abdillâh (ö. 543/1148), *Ahkamu'l-Kur'an*, I-IV, Tahkik: Ali Muhammed el-Becavî, Matbaatu İsa el-Babî el-Halebî, Mısır, ty.

İbnu'l-Esîr, Mecdüddîn Ebu's-Saâdât el-Mübârek b. el-Cezerî (ö. 606/1210), *en-Nihaye fî Garîbi'l-Hadîs ve'l-Eser*, Tahkik: Tahir Ahmed ez-Zâvî ve Mahmûd Muhammed et-Tanâhî, I-V, Daru'l-Bâz, Mekke, ty.

İbnu'l-Cevzî, Ebu'l-Ferec Abdurrahman b. Ali (ö. 597/1201), *Zadu'l-Mesîr fî İlimi't-Tefsîr*, I-IX, 4. tb. , el-Mektebu'l-İslâmî, Beyrut 1407/1987.

İbn Cüzeyy, Ebu'l-Kasım Muhammed b. Ahmed b. el-Kelbî (ö. 741/1340), *el-Kavanînu'l-Fikhiyye*, ed-Daru'l-Arabiyye li'l-Küttâb, Libya, Tunus 1982.

İbn Hazm, Ebu Muhammed Ali b. Ahmed el-Endülûsî (ö.456/1064), *el-Muhallâ bi'l-Âsâr*, I-XII, Tahkik: Abdulgaffar Süleyman el-Bendarî, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Lübnan 1408/1988.

İbn Hübeyra, Yahya b. Muhammed el-Vezîr Avnuddîn (ö. 560/1165), *el-İfsâh fî Maâni's-Sihâh*, I-II, Müessesu's-Sa'diyye, Riyad, ty.

İbnu'l-Hümam, Muhammed b. Abdilvâhid (ö. 861/1457), *Şarhu Fethi'l-Kadir maa Şarhi'l-Inaye*, I. tb. , I-X, Matbaatu Mustafa el-Bâbi el-Halebî ve Evladuh, Mısır 1389/1970.

İbn Kayyim el-Cevziyye, Ebu Abdillâh Muhammed b. Ebi Bekr (ö. 751/1350), *Zadu'l-Medd fî Hedyi Hayri'l-İbâd*, 23. tb. , I-V, Tahkik: Şuayb Amavut ve Abdulkadir Amavut, Müessesu'r-Risale, Beyrut, 1409/1989.

İbn Kesîr, Ebu'l-Fedâ el-Hafiz İbn Kesîr ed-Dimeşkî (ö.774/1372), *Tefsîru'l-Kur'dni'l-Azîm*, I-IV, Dabt: Hüseyin b. İbrahim Zehrân, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut-Lübnan 1408/1988.

İbn Kudame, Ebu Muhammed Abdullah b. Ahmed (ö. 620/1223), *el-Muğni*, I-X, Tahkik: Muhammed Abdulvahhab ve başkaları, I. tb., Mektebetu'l-Kahire, Mısır 1969/1989.

İbn Kudame, *el-Mukni' fî Fikhi İmami's-Sünneh Ahmed b. Hanbel maa Haşiyetih* li'bni Abdilvahhâb, I-IV, 3. tb. , Müessesu's-Sa'diyye, Riyad, ty.

İbn Kudame, *Ravdatu'n-Nâzir ve Cennetü'l-Münazır fî Usuli'l-Fikh*, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut-Lübnan 1401-1981.

İbn Manzur, Ebu'l-Fadl Muhammed b. Manzûr el-Afrîkî (ö. 711/1311), *Lisanu'l-Arab*, I-XV, Dar Sadır, Beyrut, ty.

İbnu'n-Neccâr, Muhammed b. Ahmed el-Fettuhî el-Hanbelî (ö. 972/1564), *Şarhu'l-Kevkebi'l-Münîr el-Müsemma bi Muhtasari't-Tahrîr*, I-IV; I. tb. , Nâşir: Camiatu Ummi'l-Kurâ, Tahkik: Muhammed ez-Zuhayfî ve Nezîh Hammâd, Daru'l-Fikr, Dimeşk 1400/1980.

İbn Rüşd, Ebu'l-Velid Muhammed b. Ahmed el-Kurtubî el-Endülûsî el-Hafîd (ö. 595/1199), *Bidayetü'l-Müctehid ve Nihayetü'l-Muktesid*, I-II, Daru'l-Fikr, by. , ty.

İbn Teymiyye, Ahmed b. Teymiyye Takıyyüddîn (ö. 728/1328), *Mecmû'ul-Fetâvâ*, I-XXXVII, Toplayan ve düzenleyen: Abdurrahman b. Muhammed en-Necdî, 1398, by.

Karaman, Hayrettin, *Mukayeseli İslâm Hukuku*, I-III, Nesil Yayınları, İstanbul 1986; *İslâm'da Kadın ve Aile*, Ensar Neşriyat, İstanbul 1993.

el-Kâsânî, Ebu Bekr Alâuddin b. Mesud (ö. 587/1191), *Bedaiu's-Sanai' fi Tertibi's-Şerâi'* I-X, Nâşir: Zekerıyya Ali Yusuf, Matbaatu'l-İmam, Mısır, ty.

el-Kelvezânî, Ebu'l-Hattab Mahfûz b. Ahmed b. el-Hasen el-Hanbelî (ö. 510/1116), *et-Temhîd fi Usulil-Fikh*, I. tb. , I-IV, Dirase ve Tahkîk: M. Muhammed Ebu Amşe, Müessetü'r-Risale, Nâşir: Camiatü Ummi'l-Kurâ, Daru'l-Mekane, Cidde 1406/1985.

Konrapa, Zekâî, peygamberimiz İslam Dini ve Aşere-i Mübeşşere, Fatih Matbaası, İstanbul 1968.

el-Kudûrî, Ebu'l-Huseyn Ahmed b. Muhammed (ö. 428/1037), *el-Kitab (Muhtasarul-Kudûrî) maa Şarhihi el-Lübâb*, I-IV, by. , ty.

el-Kurtubî, Ebu Abdillah Muhammed b. Ahmed el-Ensarî (ö.671/1505), *el-Cami' li Ahkâmi'l-Kur'an*, I-XX, Tahkik: Ahmed Abdulaîm el-Berdûî, Daru'l-Kütübî'l-Arabî, Kahire 1387/1967.

Malik b. Enes (ö. 179/795), *el-Muvatta*, Tashih: Muhammed Fuad Abdulbaki, I-II, Daru İhyai'l-Kütübî'l-Arabiyye, İsa el-Babi el-Halebî, by. , 1370/1951.
el-Maverdî, Ebu'l-Hasan b. Habib (ö. 450/1058), *el-Havi'l-Kebîr*, I-XXII, Tahkik: Yasin Hatip, Hasan Ali Görgülü ve diğeri, Daru'l-Fikr, Beyrut-Lübnan 1414/1994.

el-Maverdî, *en-Nüket ve'l-Uyûn/Tefsîru'l-Mâverdî*, I-VI, Müraca ve ta'lîk: es-Seyyid b. Abdulmaksûd b. Abdurrahman, Daru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut-Lübnan, ty.

el-Mergînânî, Burhanuddîn Ali b. Ebi Bekr (ö. 593/1197), *el-Hidaye maa Şarhayhi Fethi'l-Kadir ve'l-İnâye* I. tb. , I-X, Matbaatu Mustafa el-Bâbî ve Evladuh, Mısır 1389/1970.

el-Meydanî, Abdulğani el-Ğanîmî (ö. 1289/1881), *el-Lübab fi Şerhi'l-Kitab*, I-IV, Tahkîk: Muhammed Emîn en-Nevâvî ve Muhammed Muhyiddîn Abdulhamid, Daru'l-Kitabi'l-Münîr, by. , ty.

Müslim, Ebu'l-Huseyn Müslim b. el-Haccac (ö. 216/831), *Sahihu Müslim, bi Şarhi'n-Nevevî*, I-XVIII, Dar İhyai't-Turasi'l-Arabî, 2. tb. , Beyrut-Lübnan 1392/1972.

en-Nesâî, Ebu Abdurrahman Ahmed b. Şuayb (ö. 303/915), *Sünenü'n-Nesâî bi Şerhi's-Suyûtî*, I-VIII, el-Mektebetü'l-İlmiyye, Beyrut-Lübnan, ty.

en-Nevevî, Ebu Zekeriyya Muhyiddîn b. Şeref (ö. 677/1278), *Şerhu Sahihi Müslim*, I-XVIII, Dar İhyai't-Turasi'l-Arabî, 2. tb. , Beyrut-Lübnan 1392/1972.

en-Nevevî, *Minhâcu't-Talibîn ve Umdetü'l-Müfîh*, Matbaatu Mustafa el-Bâbî ve Evladuh, Mısır, ty.

Özmen, Remzi (yayına hazırlayan), *Türk Medeni Kanunu*, 2. bs., Seçkin Yayınevi, Ankara 2002.

Özsoy, Ömer-Güler, İlhami, *Konularına Göre Kur'an*, Fecr Yayınevi, Ankara 1996.

er-Râzî, Fahrüddin Muhammed b. Ömer (ö.606/1209), *Mefâtîhyu'l-Gayb et-Tefsîru'l-Kebir*, I-XVI, I. tab. , Daru'l-Gad el-Arabî, Kahire 1412/1992.

Reşid Rıza, es-Seyyid Muhammed, *Tefsîru'l-Kur'ani'l-Azîm eş-Şehir bi Tefsîri'l-Menâr*, I-XII, I. tb. , Daru'l-Fikr, Beyrut 1923.

es-Sabunî, Muhammed Ali, *Revaiu'l-Beyan Tefsîru Âyâtî'l-Ahkâm mine'l-Kur'an*, 2. tb. , I-II, Mektebetü'l-Gazalî, Dimeşk, 1397/1977.

Sarıçam, İbrahim, *Hiz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, DİBY, 2. bs., Ankara 2004.

es-San'anî, Muhammed b. İsmail el-Kehlanî el-Emîr (ö. 1182/1059), *Subülü's-Selâm maa Şarhu Buluğî'l-Merâm li'bn Hacer el-Askalanî*, tab. 4, (ö. 852/773), I-IV, Mustafa el-Babî el-Halebî, Kahire 1379/1965.

es-Sayis, Muhammed Ali ve Şeltut, Mahmûd Muhammed, *Mukaranatu'l-Mezahib fi'l-Fikh*, Matbaatu Muhammed Ali ve Evladuh, Ezher 1373/1953.

es-Semerkindî, Ebu Bekr Alâuddîn Muhammed b. Ahmed (ö. 539/1144), *Tuhfetü'l-Fukahâ*, I. tb. , I-III, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut-Lübnan 1405/1984.

es-Serahsî, Ebu Bekr Muhammed b. Ebi Sehl (ö. 483/1097), *el-Mebsût*, I-XXX, Daru'l-Ma'rife, Beyrut-Lübnan 1389/1978.

es-Seyyid Sabık, *Fikhu's-Sünneh*, I. tb. , I-III, Daru'l-Kütübi'l-Arabî, Beyrut-Lübnan 1381/1971.

es-Suyutî, Abdurrahman Celaluddin b. Ebi Bekr (ö. 911/1505), *ed-Durru'l-Mensûr fi't-Tefsîri'l-Mensûr*, I-VIII, Dabt ve tashih: Daru'l-Fikr, Matbaatu'l-İmam, I. tb. , by. , ty.

Şaban, Zekiyyüddin, *İslâm Hukuk İlminin Esasları (Usulu'l-fikh)*, Tercüme: İsmail Kâfi Dönmez, T.D.V. Yayınları, Ankara 1999.

eş-Şâfî, Muhammed b. İdris (ö. 204/819), *el-Umm*, I-VIII, Daru'l-Ma'rife, Beyrut-Lübnan, ty.

Şeltut, Mahmûd Muhammed ve es-Sayis, Muhammed Ali, *Mukaranatu'l-Mezahib fi'l-Fikh*, Matbaatu Muhammed Ali ve Evladuh, Ezher 1373/1953.

eş-Şevkânî, Muhammed b. Ali Muhammed (ö. 1250/ 1834), *Fethu'l-Kadîr*, I-V, Daru'l-Fikr, ty. , ty.

eş-Şevkânî, *Neylu'l-Evtâr Şarhu Münteka'l-Ahbâr*, I-VIII, son tab. , Mısır, ty.

eş-Şirbînî, Muhammed el-Hatîb, (ö. 977/1570), *Muğni'l-Muhtac ilâ Ma'rifeti Meânî Elfazi'l-Minhâc*, I-IV, Daru'l-Fikr, by. , ty.

et-Taberî, Ebu Cafer Muhammed b. Cerîr (ö. 310/923), *Camiu'l-Beyan an Te'vîli Âyi'l-Kur'an*, I-XXX, Takdim: eş-Şeyh Halil el-Meys, Dabt ve tevsîk: Sîdkî Humejd el-Attar, Daru'l-Fikr, Beyrut-Lübnan 1415/1995.

et-Tahâvî, Ebu Cafer Ahmed b. Muhammed (ö. 321/933), *Muhtasaru't-Tahâvî*, Tahkik: Ebu'l-Vefa el-Afganî, Lecnetu İhyai'l-Maarif en-Nûmaniyye, Haydarabâd, Hindistan, ty.

et-Tahâvî, *Şarhu Maâni'l-Âsâr*, 2. tb. , I-IV, Tahkik: Muhammed Zuhrî en-Neccar, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut-Lübnan 1407/1987.

et-Tirmizî, Ebu İsa Muhammed b. İsa b. Sûre (ö.279/892), *el-Camiu's-Sahih*, I-V, Tahkik: Abdurrahman Muhammed Osman, Daru'l-Fikr, Beyrut 1400/1980.

TMK, Yayına hazırlayan, Remzi Özmen, Kanun Metinleri Dizisi, 07.

Wensick, A. J. (ö. 1939), *el-Mu'cemü'l-müfehres li Elfazi'l-Hadîsi'n-Nebevî (Concordance)*, I-VII, Naşir: Wensick - S.B. Mensic, Mektebetu Brill, Leiden 1936-1969.

ez-Zemahşerî, Ebu'l-Kasım Carullah, Mahmûd b. Ömer b. Muhammed el-Harezmi (ö. 538/1144), *Ruûsu'l-Mesâil (el-Mesâilu'l-Hilâfiyye Beyne'l-Hanefiyye ve's-Şafiyye)*, 1. tb. , Dirase ve tahkîk: Abdullah Nezîr Ahmed, Daru'l-Beşâiri'l-İslâmiyye, Beyrut-Lübnan 1407/1987.

ez-Zemahşerî, el-Keşşaf an Hakaik't-Tenzil ve Uyûni'l-Ekavîl fi Vücûhi't-Tenzîl, I-IV, Daru'l-Ma'rife, Beyrut-Lübnan, ty.

ez-Zeylaî, Cemalüddîn Ebu Muhammed Abdullah b. Yusuf (ö. 762/1361), *Nasbu'r-Raye li Ehadîsi'l-Hidaye*, 3. tb. , I-IV, Daru İhyai't-Turasi'l-Arabî, Beyrut-Lübnan 1407/1987.

ez-Zuhaylî, Vehbe, *el-Fikhu'l-İslâmî ve Edilletuh*, I-VIII, 3. tb. , Daru'l-Fikr, Dimeşk 1409/1989.

Kadının evlenmesiyle ilgili şer'î delillerin yorumlanmasında İslâm âlimleri ihtilaf etmişlerdir. Bunun sonucu olarak Hanefiler, akıllı ve ergen kadının evlenmede erkek gibi hür iradesiyle tasarrufta bulunma yetkisine malik olduğunu söylemişler, fakihlerin çoğunluğu ise, onun velisiz evlenmesinin geçersizliğini ileri sürmüşlerdir. Şâri' kadının evlenmesinde, kendisinin de velisinin de söz ve tasarruf hakkına malik bulduklarına, ancak kadının hakkının asıl ve birinci derecede olduğuna itibar etmiştir. Bundan dolayı kız olsun, dul olsun fiil ehliyetine sahip kadının evlenmesinde, rızasının alınması ve istemediği birisiyle evlendirilmemesi gerekmektedir.

Kadının evlenmesiyle ilgili delillerden, evlenme işinde kadın ile velisi arasında istişare yapılmasının önerildiği anlaşılmaktadır. Bu nedenle kimi İslam hukukçularına göre kadın ile velisi arasında eş seçiminde anlaşmazlık çıkması durumunda doğru olan – şer'in evlenmede itibar ettiği esaslara uygun olmak şartıyla- kadının seçtiği eş adayının tercih edilmesidir. Zira bu, şer'î delillere ve Şâri'in nikâh akdinde gözettiği amaca daha uygundur. Kadın ile velisi arasında eş seçiminde çıkan anlaşmazlığın yargıya intikal etmesi halinde, hâkimin kadın lehinde karar vermesi gerekir.

Anahtar kelimeler: Nikâh, evlenme, veli, kadının evlenmesi.

THE QUR'AN'S APPROACH TO THE WOMAN'S MARRIAGE and THE VIEWS OF ISLAMIC LEGAL SCHOLARS

Muslim scholars disputed on the interpretation of Shar'î sources of women's marriage. As a result of this , The Hanafis said that the smart and adolescent women have an authority to behave with their free wills like men when they marry. But majority of fuqaha claimed invalidity of their marriage without their legal guardians. Shâri' considers that they both (women and their legal guardian) have power and speak about women's marriage but the power of women is more central than others. Therefore, either virgin or widow, in the marriage of women who have the capacity to act it is necessary to take her consent and not to force her to marry with someone whom she doesn't want.

It is inferred from the evidences about the women's marriage that it is suggested to consult between women and their legal guardians. Due to the fact that some muslim scholars, in the case of disagreement on choosing husband between woman and her legal guardian, in accordance with the principles which Sharia regards to marriage, the right decision is to prefer the candidate to whom woman picked. Because, this is more appropriate not only for aims of wedding that legislator intends but also for evidences of Islamic law. In the case of that disagreement between woman and her legal guardian becomes legal subject, the judge must decide in favor of woman.

Keywords: Nikah, marriage, legal guardian (veli), women's marriage

